

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

**ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ЩОДО МАЛОГО БІЗНЕСУ 2021**

Ксенія Ляпіна

експерт, член Ради з питань сприяння розвитку малого підприємництва при Президентові України

Дмитро Ляпін

заслужений економіст України, к.т.н.,
радник президента Торгово-промислової палати України з питань
малого бізнесу та дерегуляції

Київ–2021

*Дослідження стало можливим за сприяння
Центру міжнародного приватного підприємництва (CIPE)
та організаційної підтримки Торгово-промислової палати України*

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ**

Зміст

4	ВСТУП
5	ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО МАЛОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ
5	Дефініція малого та середнього бізнесу в Україні
8	Основні положення державної політики щодо малого бізнес
9	I. Аналіз факторів змін у чисельності, зайнятості та обсягах реалізації товарів (робіт, послуг) у мікро-, малому, середньому та великому бізнесі
18	II. Порівняння чисельності, зайнятості та обсягів реалізації товарів (робіт, послуг) з аналогічними параметрами ЄС в окремих групах бізнесу (мікро-, малий, середній та великий)
21	ВИСНОВКИ
23	РЕКОМЕНДАЦІЇ
24	ДОДАТОК 1
27	ДОДАТОК 2
28	ДОДАТОК 3
29	ДОДАТОК 4
29	ДОДАТОК 5
30	ДОДАТОК 6
33	ДОДАТОК 7

Вступ

Дослідження спрямовано на оцінку тенденцій розвитку різних груп мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні на основі офіційних статистичних даних і порівнянні їх, зокрема, з європейськими показниками, а також розгляд можливих впливів на ці зміни як макроекономічних факторів, так і окремих законодавчих ініціатив.

Метою дослідження є надання достовірної інформації та рекомендацій зацікавленим особам в уряді та об'єднаннях підприємців для побудови ефективної й результативної політики розвитку підприємництва.

Особливо важливо враховувати аналіз тенденцій розвитку і рекомендації під час розроблення нової стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, що є актуальним для України на даний час. Інтервал дослідження спирається на наявні статистичні дані з 2010 до 2020 року. Дослідження базується на аналізі у першу чергу статистичних даних щодо кількості різних груп суб'єктів господарювання (мікро-, малий, середній і великий бізнес), зайнятості та обсягу реалізації товарів (робіт, послуг), які забезпечують ці групи сумарно й окремо.

Акцент у цьому дослідженні робиться на аналізі даних щодо мікро- та малого бізнесу.

ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО МАЛОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Дефініція малого та середнього бізнесу в Україні¹

У світі немає єдиної класифікації МСП і різні країни застосовують різні класифікаційні рамки. Проте ідея уніфікації вимог до державної підтримки МСП з метою вирівнювання умов конкуренції природньо притаманна спільним ринкам, які, у свою чергу, тягнуть до спільного територіального простору. Тому, наприклад, ЄС розробив та у 2003 році затвердив єдине визначення МСП, яке діє на всій території ЄС для формування державної політики щодо МСП та відповідних програм. Правила ЄС щодо дефініції МСП викладено в EU Recommendation 2003/361, які прийнято у 2003 році і які набули чинності з 2005 року.

В Україні з 2012 року визначення малого та середнього бізнесу (МСП) в Господарському Кодексі України (стаття 55) приведено практично у повну відповідність з нормами ЄС².

Таблиця 1

	мікро	малий	середній	великий
середня кількість працівників за календарний рік	не перевищує 10 осіб	не перевищує 50 осіб	не перевищує 250 осіб	перевищує 250 осіб
річний дохід (від будь-якої діяльності), визначений за середньорічним курсом НБУ	не перевищує 2 мільйона євро	не перевищує 10 мільйонів євро	не перевищує 50 мільйонів євро	перевищує 50 мільйонів євро
організаційно-правова форма	фізичні-особи підприємці та юридичні особи	фізичні-особи підприємці та юридичні особи	фізичні-особи підприємці та юридичні особи	юридичні особи

У 2018 році в ЄС проходили публічні переговори щодо вдосконалення дефініції МСП, проте рішення не було прийнято, і норми EU Recommendation 2003/361 чинні й зараз.

ГОЛОВНЕ: За визначенням ЄС³ однією з основних цілей Рекомендацій щодо МСП (EU Recommendation 2003/361) є - забезпечити надання заходів підтримки лише тим суб'єктам, які справді потребують їх [заходів підтримки].

І тому дефініція МСП в ЄС застосовується до всіх політик, програм та заходів, які Європейська Комісія розробляє та застосовує для МСП, а також і на національних рівнях. Це також стосується й виду державної допомоги, якщо не застосовуються спеціальні вказівки.

За визначенням самої Європейської Комісії вирішити, чи дійсно компанія є МСП чи ні, не так просто, як можна подумати на перший погляд. Також в ЄС визнається, що не у всіх документах щодо державної допомоги дотримуються суворого тлумачення визначення МСП. Деякі з них безпосередньо засновані на дефініціях МСП (EU Recommendation 2003/361), інші лише частково застосовують дефініцію МСП, а в певних випадках навіть застосовуються конкретні уточнення та норми – і тому необхідно ретельно перевіряти відповідну правову основу, якщо МСП отримує державну підтримку.

1 Ляпін Д.В. Огляд класифікації малого підприємництва в Україні та у світі / 36. наук. праць "Теоретичні та прикладні питання економіки", Випуск 1 (42), 2021. - с.204-213.

2 Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 1422) - Official Journal L 124, 20/05/2003 P. 0036 - 0041

3 European Commission - User guide to the SME Definition - © European Union, 2020/ Print ISBN 978-92-79-69909-2 - Електронний ресурс: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/stateaid/sme/smedefinitionguide_en.pdf та <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42921>

Необхідно також окремо наголосити, що EU Recommendation 2003/361 в Розділі «Definition of micro, small and medium-sized enterprises adopted by the Commission» в Статті 1 «Підприємство», визначає: «Підприємством //в цих Рекомендаціях// вважається будь-який суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність, незалежно від його юридичної форми. Сюди входять, зокрема, самозайняті особи та сімейні підприємства, які займаються ремеслом чи іншою діяльністю, а також товариства або асоціації, що регулярно займаються економічною діяльністю». Таким чином слід визнати, що «підприємством» в ЄС та багатьох інших міжнародних організаціях називається будь-який економічний суб'єкт, який здійснює економічну діяльність, тобто термін «підприємство» передає сутність діяльності, а не зводиться формально лише до організаційно-правової форми.

У контексті дефініції МСП необхідно відзначити, що норми Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», після його приведення у відповідність до Директиви 2013/34/ЄС, містять класифікацію суб'єктів господарювання за їх розмірами і відносять їх відповідно до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств (класифікація відрізняється від норм Господарського кодексу України). Проте п.2 статті 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначив, що ця класифікація застосовується виключно для цілей цього Закону, і тому відсутня колізія класифікації МСП. Таким чином для визначення і формування політик щодо МСП в Україні має застосовуватись виключно класифікація МСП, визначена Господарським кодексом України, проте, у свою чергу, це не стосується норм податкового законодавства, і в Податковому кодексі України застосовуються власні норми та критерії. Тобто, наприклад, слід визнати, що класифікація МСП в ГКУ жодним чином не стосується визначення критеріїв, за якими суб'єкти малого бізнесу мають право на застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності (див. Розділ XIV Податкового Кодексу України). Також необхідно зазначити, що група «великі платники податків» не тотожна великому бізнесу, а включає до себе також і певну частину середнього бізнесу (можна висловитись, що «поширюється на середній плюс»). Також необхідно окремо додати, що в дефініції малого бізнесу в контексті державної підтримки і, відповідно, впливу на умови конкуренції, є проблема, яка вже відносно довгий час знаходиться в сфері уваги ключових міжнародних інституцій, зокрема OECD⁴. Проблема пов'язана з визначенням різниці між незалежними підприємствами та підприємствами, що належать до групи підприємств. (Примітка: в реаліях України ця проблема ілюструється так званими «майданчиками для малого бізнесу», на яких, зокрема в рамках Інтернет-торгівлі, використовується певна кількість ФОПів на спрощеній системі оподаткування, за якими «ховається» головна компанія. І тому цей, на перший погляд, технічний аспект дефініції малого бізнесу стає на сьогодні для України все більш і більш актуальним. Хоча, наприклад, до платформ Alibaba чи Amazon подібні звинувачення немов би й не застосовуються).

OECD рекомендує при вирішенні питання надання державної підтримки розглядати спосіб прийняття рішень у малому бізнесі, зокрема прийняття рішень щодо стратегічних питань розвитку суб'єкта. Для цього експерти OECD розрізняють наступні групи підприємств:

1. Підприємства, в яких керівник водночас є власником або членом сім'ї власника/власників і вирішує короткострокові та довгострокові питання підприємства в його /власника/ інтересах. Такі сімейні підприємства можуть також мати незалежних топ-менеджерів, проте принаймні один член сім'ї власника повинен брати участь у вищому управлінні.
2. Підприємства, в яких незалежний керівник самостійно приймає короткострокові рішення та готує довгострокові рішення, які він виносить на розгляд ради власників. Якщо рада власників складається з приватних інвесторів, то рішення вони, як правило, розглядають з позиції максимізації їхнього прибутку і, отже, прибутку підприємства.
3. Підприємства, що належать до групи підприємств. У цьому випадку стратегічні питання вирішуються в інтересах всієї групи підприємств у головному офісі групи. За цього цілком

⁴ SBS Expert Meeting «Towards better Structural Business and SME Statistics», OECD, Statistics Directorate, 3-4 November 2005

можливо, що прибуток окремого підприємства не максимізується, а відбувається максимізація прибутку для головного офісу, або інше, наприклад, шляхом встановлення внутрішніх цін, що можуть відхилятися від ринкових.

Вбачається, що частково для вирішення цієї проблеми можна застосовувати фінансовий критерій дефініції МСП, який запроваджено зокрема в ЄС в EU Recommendation 2003/361 – баланс суб'єкта (в Україні не застосовано). Проте, наприклад, у огляді OECD щодо досвіду країн Середземноморського регіону в формуванні та впровадженні політики розвитку МСП⁵, визначено, що лише Алжир і Палестина розрізняють МСП, використовуючи комбінацію критеріїв «зайнятості, обороту та балансу» відповідно до практики ЄС, проте продовжуючи аналіз уточнюють, що не зрозуміло, як законодавче визначення МСП в цих країнах застосовуються різними установами та в різних програмах цих економік.

З метою оцінки рівня незалежності або автономії підприємства (наприклад, є воно незалежним або автономним, або воно належить, або володіє іншою фірмою, або групою фірм, частково або повністю), або в яких випадках фірма вважається транзитною від одного розмірного типу до іншого - в ЄС у 2020 році було видано відповідні методичні рекомендації⁶.

ВИСНОВОК: класифікація МСП в Україні визначена Господарським кодексом України і має застосовуватись при формуванні відповідних державних політик та програм. Класифікація МСП в Україні в цілому відповідає класифікації МСП в ЄС, що дозволяє забезпечувати справедливі умови конкуренції внаслідок вирівнювання умов надання державної підтримки, та коректно порівнювати стан розвитку МСП. Законодавче визначення МСП становить лише перший рівень політики, належне та уніфіковане застосування дефініцій всією системою публічного управління є завданням наступного рівня складності.

5 The Mediterranean Middle East and North Africa 2018. Interim Assessment of Key SME Reforms / OECD, European Union and European Training Foundation. - 2018. - 168 p., ISBN: 9789264304161

6 European Commission. User guide to the SME Definition / European Union, 2020. - 60 p. - ISBN 978-92-79-69909-2

Основні положення державної політики щодо малого бізнесу

Засади державної політики розвитку малого та середнього бізнесу в Україні на цей час визначаються наступними основними нормативно-правовими актами:

- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI, який визначає принципи та напрями політики щодо малого і середнього підприємництва;
- Рекомендації Парламентських слухань, схвалених постановою Верховної Ради України від 13 квітня 2016 року № 1090-VIII, що містять пріоритетні напрями та заходи щодо реалізації державної політики, спрямованої на стимулювання підприємницької ініціативи для забезпечення економічного зростання України;
- Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 року № 504-р «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», яким встановлювалась стратегія створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємництва шляхом консолідації зусиль усіх заінтересованих сторін.

У багатьох інших нормативно-правових документах уточнюються та регламентуються особливості державної політики та регулювання щодо малого та середнього підприємництва. Аналіз відповідних документів показує, що попри констатацію в цілому правильних напрямів сприяння розвитку МСП (ці напрями формально відповідають нормам Акту з питань малого бізнесу для Європи), вони не містили конкретики і не мали реального впливу а ні на середовище МСП, а ні на політичні та регуляторні рішення, що ухвалювались парламентом та урядом України.

Політичні й регуляторні рішення щодо МСП ухвалювались хаотично і носили реактивний, а не стратегічний характер.

В основних нормативно-правових актах, які визначають основи політики МСП в Україні, не виокремлювались складові МСП (а саме мікро-, малий та середній бізнес).

Однак тенденції зростання й падіння чисельності суб'єктів мікро-, малого і середнього бізнесу (Рисунки 1-5) доводять, що ці складові підприємництва – мікро-, малий та середній бізнес – є якісно різними групами, і формулювання «МСП в цілому» не забезпечує необхідних умов для їх розвитку. Так, зокрема, з наведених рисунків видно, що **щорічні зміни чисельності мікробізнесу перебувають «у противофазі» до змін чисельності малого (без мікро) та середнього бізнесу**. Тобто, коли чисельність малого та середнього бізнесу збільшується – чисельність мікробізнесу зменшується, і навпаки. Це свідчить, що саме мікробізнес виступає «демпфером» і поглинає надлишки робочої сили, яка вивільняється під час скорочення чисельності у середньому та малому бізнесу.

І. Аналіз факторів змін у чисельності, зайнятості та обсягах реалізації товарів (робіт, послуг) у мікро-, малому, середньому та великому бізнесі

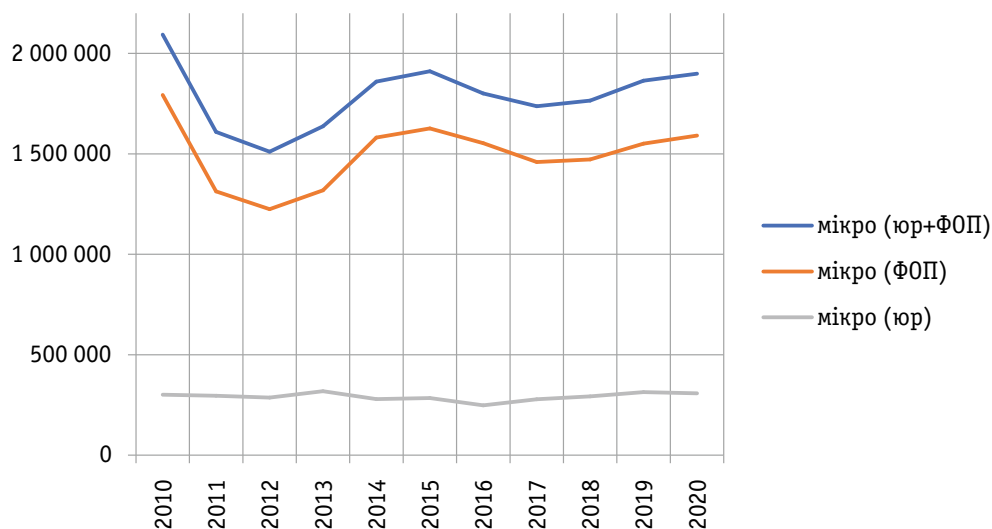

Рисунок 1а. Кількість діючих суб'єктів мікробізнесу

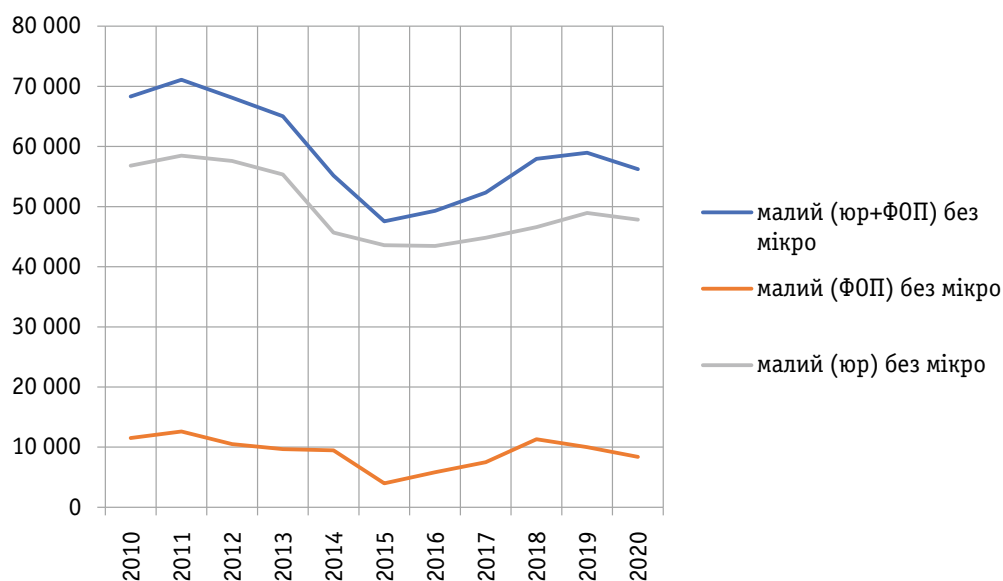

Рисунок 1б. Кількість діючих суб'єктів малого бізнесу (без мікробізнесу)

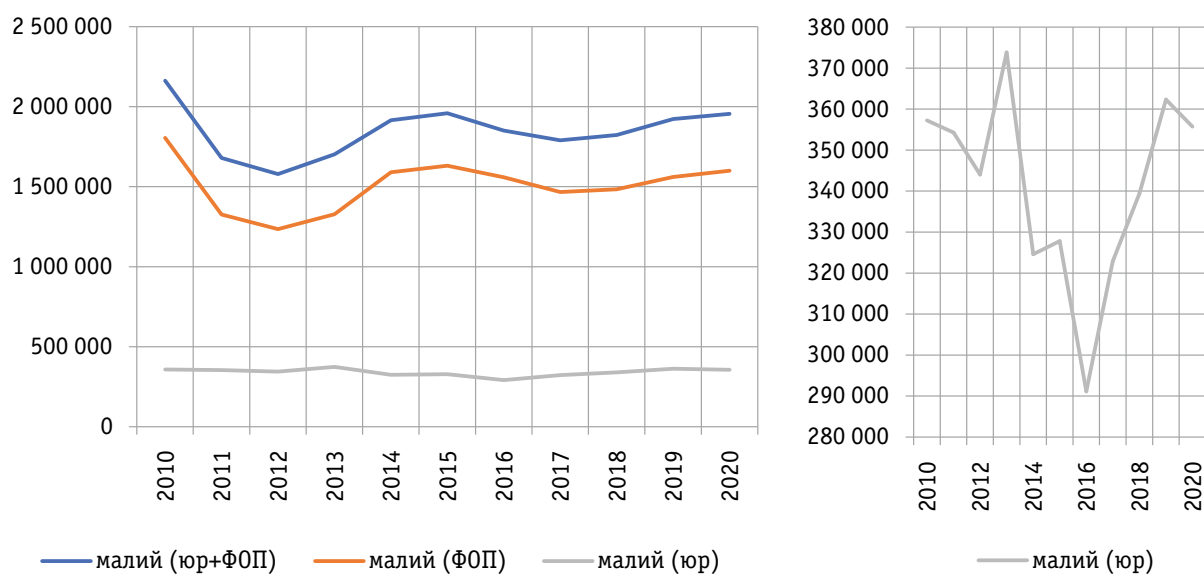

Рисунок 2. Кількість діючих суб'єктів малого бізнесу (разом з мікросуб'єктами)

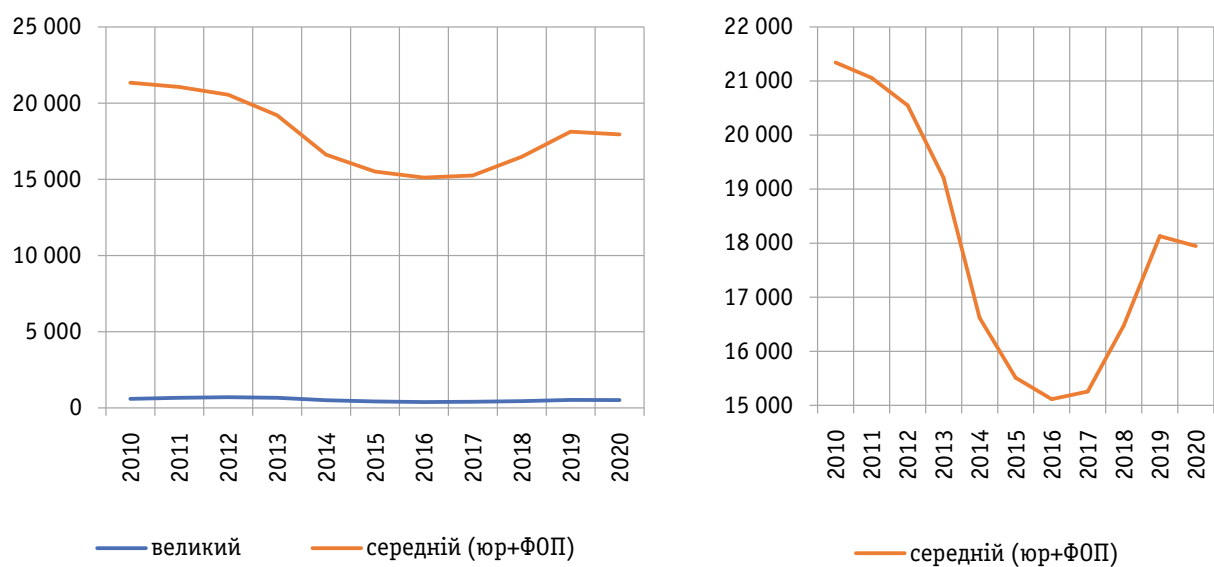

Рисунок 3. Кількість діючих суб'єктів середнього та великого бізнесу

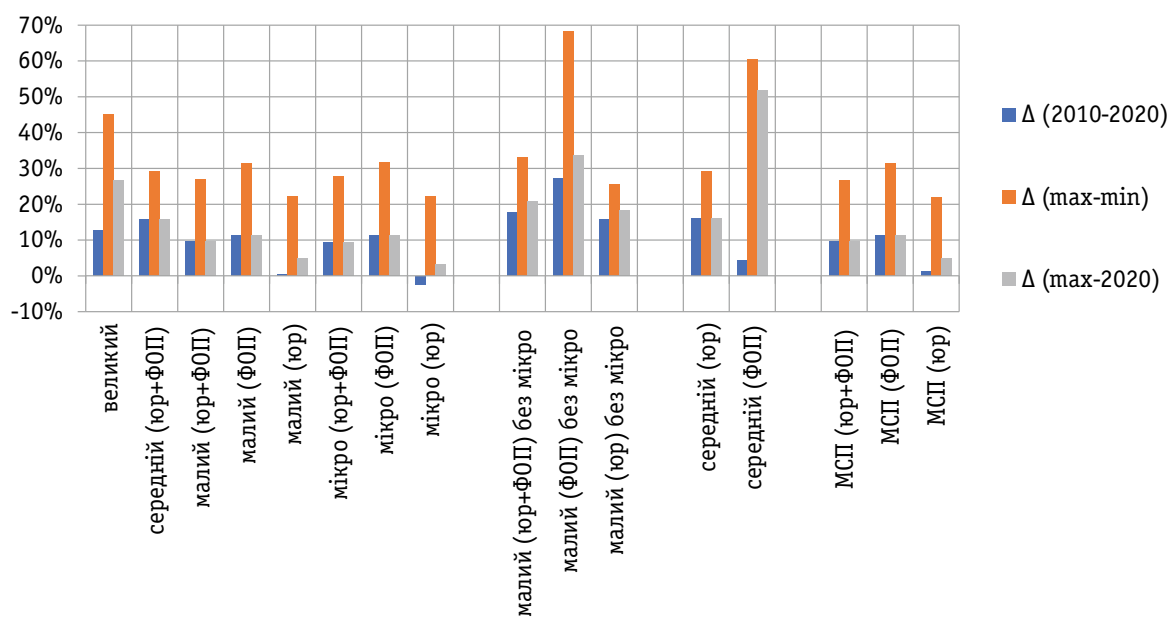

Рисунок 4. Відносні зміни кількості діючих суб'єктів бізнесу в групах (мікро-, малий, середній, великий) (2010-2020)

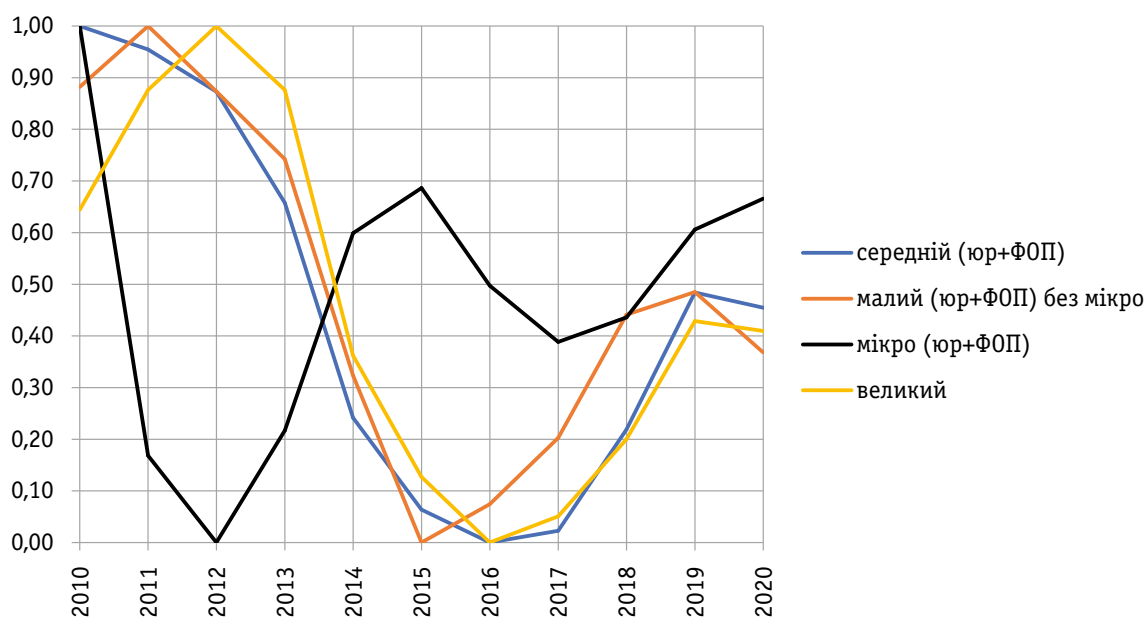

Рисунок 5. Нормалізовані значення кількості діючих суб'єктів МСП у групах (мікро-, малий, середній, великий) (за період по кожній групі макс=1, мін=0)

За десятиріччя, яке є інтервалом дослідження, мікробізнес України, який на 84% складається з фізичних осіб-підприємців (ФОП), двічі зазнав значного падіння кількості суб'єктів.

1. Перший раз це спостерігалось у 2011-2012 роках. У цей час макроекономічні показники були відносно сприятливі для розвитку бізнесу (Рисунок 6), що відобразилось на зростанні чисельності й обсягів реалізації малого та великого бізнесу. Однак кількість мікробізнесу (за рахунок закриття ФОП) скоротилась майже на півмільйона суб'єктів, що складає чверть від чисельності мікробізнесу у 2010 році. Основним фактором, який спричинив таке падіння кількості суб'єктів, **був регуляторний фактор** - а саме ухвалення Закону України № 2464-VI від 8 липня 2010 року «Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (і наступних змін до закону у 2011 році), який передбачив необхідність для ФОП сплачувати ЄСВ не менше мінімального розміру, встановленого законом. Це призвело до значного зростання фінансових зобов'язань ФОП, що були суб'єктами спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності (ССО) і, як наслідок, призвело до закриття не регулярно працюючих ФОП або ФОП з дуже малими оборотами. Треба зазначити (Рисунок 7), що зайнятість у мікробізнесі у цей період скоротилась на 20%. Ці зміни відбулись на тлі зростання реального ВВП в Україні (Рисунок 6), який у 2011 році збільшився на 5.5%.
2. Другого суттєвого скорочення кількості мікробізнес зазнав у 2016-2017 роках. Основним фактором скорочення чисельності мікробізнесу стало ухвалення Закону України від 6 грудня 2016 року №1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», яким були внесені зміни до закону про збір та облік ЄСВ, і яким мінімальний ЄСВ зобов'язали платити так званих «сплячих ФОП», тобто тих ФОП, які звітували за звітний період про нульовий дохід від підприємницької діяльності. Чисельність ФОП внаслідок цього скоротилась ще на 12%. Це також відбувалось на тлі зростання ВВП України (Рисунок 6) на 2,4% та 2,5%. Однак треба зазначити, що зайнятість у мікробізнесі за цей період збільшилась на 2%, а обсяг реалізації мікробізнесу збільшився за цей період на 9%. Такі зміни параметрів чисельності, зайнятості та обсягу реалізації товарів (робіт, послуг) свідчать, що у цей період закрились саме непрацюючі ФОП.

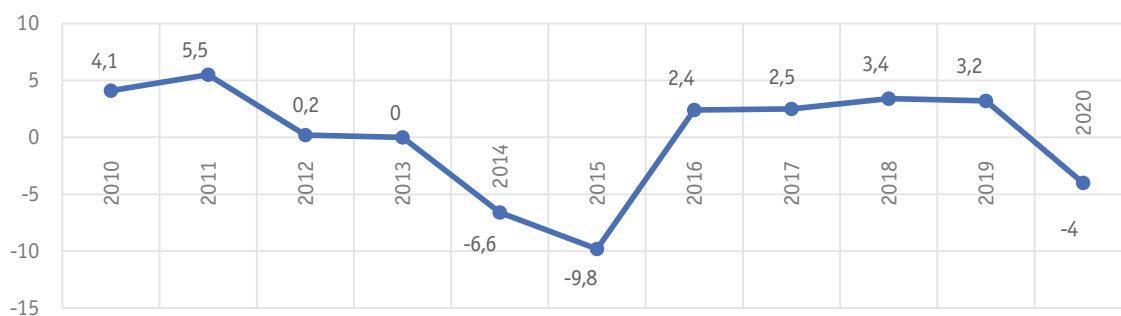

Рисунок 6. Зміна реального ВВП України (у % до попереднього року)
/Державна служба статистики України/

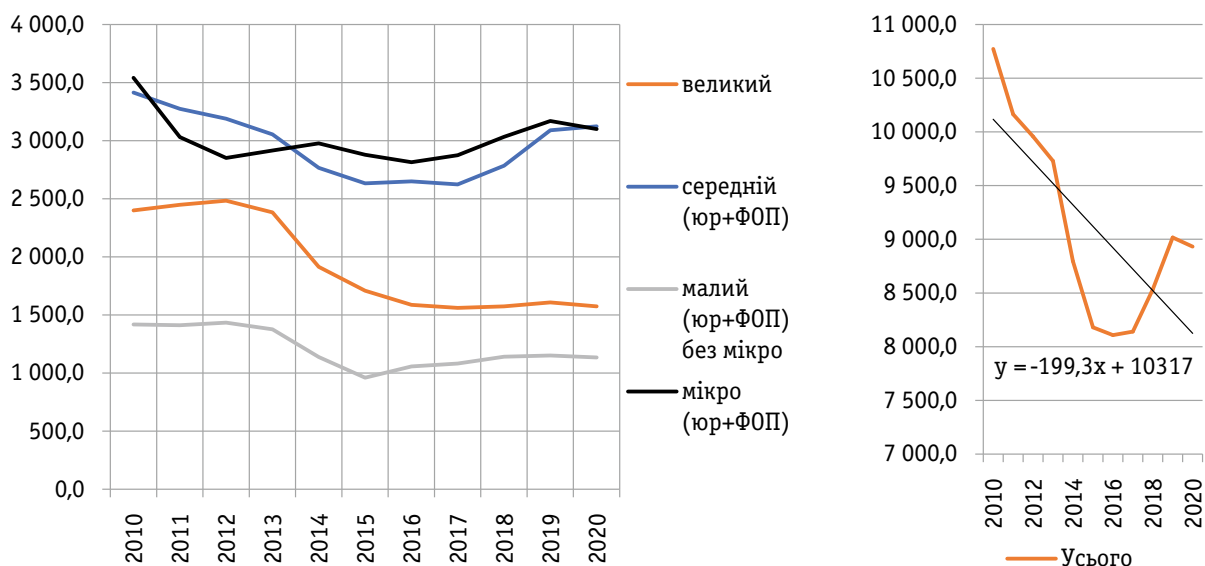

Рисунок 7. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів бізнесу по групах (мікро-, малий, середній, великий), тис. осіб

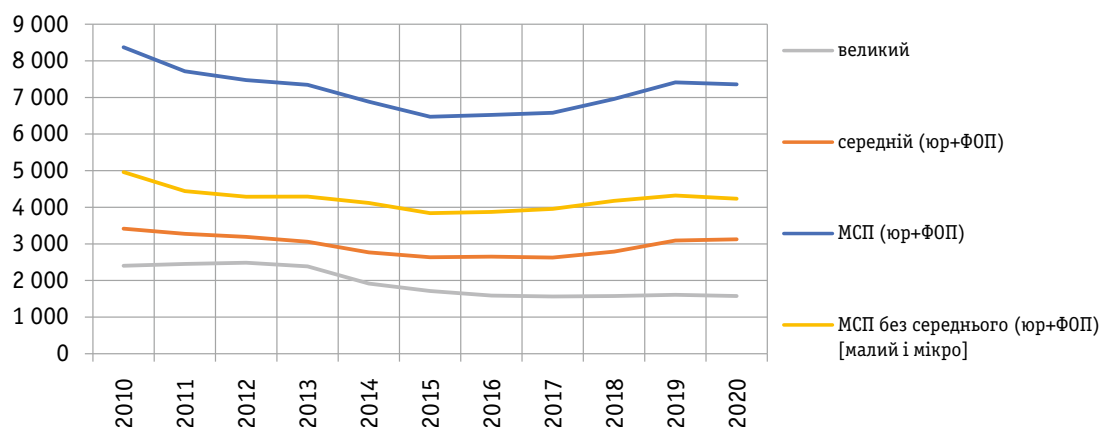

Рисунок 8. Кількість зайнятих у великому бізнесі та МСП, тис. осіб

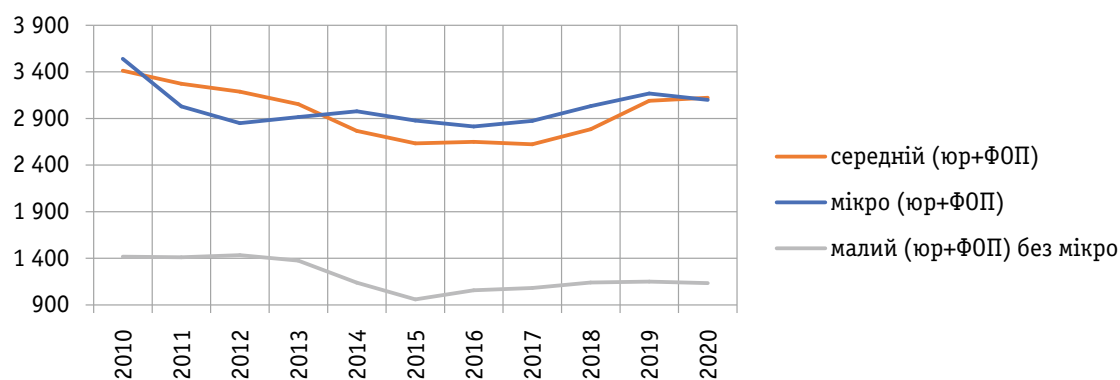

Рисунок 9. Кількість зайнятих працівників у МСП (по групах), тис. осіб

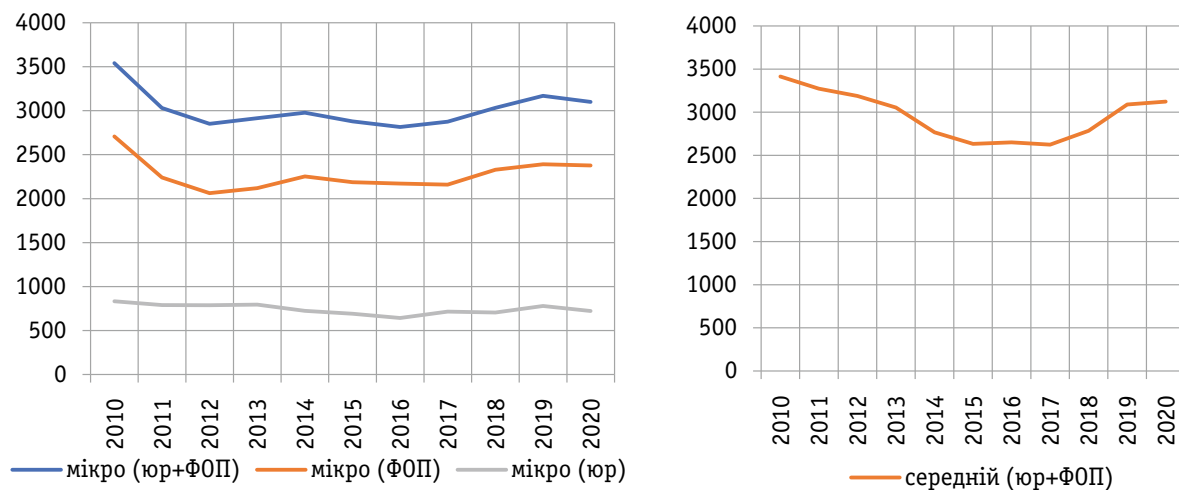

Рисунок 10. Кількість зайнятих працівників у мікро- та середньому бізнесі (частка ФОПів у середньому бізнесі - біля 1%), тис. осіб

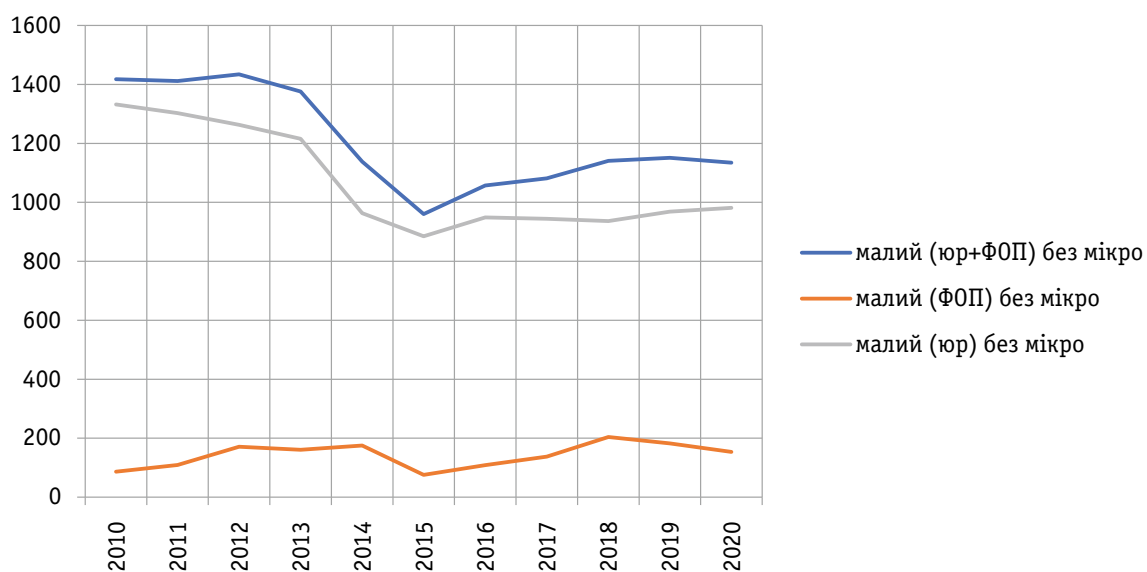

Рисунок 11. Кількість зайнятих працівників у малому бізнесі (без мікро), тис. осіб

За результатами аналізу можна стверджувати, що реакція мікробізнесу на економічні кризи є протилежною від реакції малого (без мікро) та середнього бізнесу:

1. Великий, середній і малий бізнес (без мікро) найбільшого падіння чисельності, зайнятості та обсягів реалізації товарів, робіт, послуг зазнав у 2013-2015 роках. Це був період масштабної кризи (пов'язаної з війною РФ проти України і переорієнтацією зовнішніх ринків). Про кризу свідчить падіння ВВП України (таблиця 6) - у 2014 та 2015 роках реальний ВВП впав на 6.6% та 9.8% відповідно. Водночас у цей період чисельність мікробізнесу збільшилась на 13%, і, відповідно, збільшилась кількість зайнятих у мікробізнесі. Необхідно зазначити, що збільшення кількості зайнятих відбулось лише за рахунок мікро ФОПів, а у мікро юридичних осіб чисельність зайнятих також впала. Можна прогнозувати, що це збільшення зайнятих у ФОПів сталося в першу чергу за рахунок ССО. При цьому соціальне значення мікробізнесу підкреслюється тим фактом, що обсяг реалізації у мікробізнесі впав більше ніж на 47% (Рисунок 12).

За цей же кризовий період обсяг реалізації товарів (робіт, послуг) у великому і середньому бізнесі впав майже на 56% і у 2020 році все ще не повернувся на рівень 2013 року. Водночас обсяг реалізації товарів, робіт, послуг мікробізнесу у 2019 році вже перевищив рівень 2013 року.

ВИСНОВОК: мікробізнес у період кризи, коли великий і середній бізнес скорочували зайнятість на підприємствах (Рисунок 7-11), створив нові робочі місця, зокрема шляхом самозайнятості, хоча середній дохід кожного суб'єкта мікробізнесу скоротився майже вдвічі. Отже слід визнати, що мікробізнес у цей період кризи відіграв роль «соціального стабілізатора».

2. З точки зору реакції мікробізнесу на кризові явища є також показовим 2020 рік (у 2021 ця реакція продовжується). У 2020 році виникли непередбачувані стресові для бізнесу обставини: світова пандемія COVID-19 і пов'язані з цим локдауни. Найбільших проблем в цей період зазнав малий і мікробізнес у сферах торгівлі, громадського харчування та послуг населенню, який був адміністративно зобов'язаний зачинитись

під час локдауну. Однак негативного впливу зазнали всі бізнеси, про що свідчить падіння реального ВВП України на 4% (Рисунок 6). Як наслідок відбулось падіння чисельності суб'єктів малого (без мікро), середнього бізнесу, але не зважаючи на складні обставини, хоч і незначно (на 2%), виросла чисельність мікробізнесу. Обсяг реалізації у мікробізнесу зріс майже на 8% (Рисунок 12) при незмінному обсязі реалізації у середнього бізнесу і падінні обсягів реалізації у великого бізнесу.

Висновок: під час кризи, спричиненої пандемією COVID-19, мікробізнес знову відіграв роль «соціального стабілізатора», який дозволив «громадянам вижити» під час кризи.

У 2020 році під час кризи, спричиненої пандемією COVID-19, ВРУ й уряд оперативно запроваджували як регуляторні методи підтримки бізнесу, так і програми прямої підтримки чи програми пільгового кредитування, які мали на меті частково компенсувати втрати середнього, малого та мікробізнесу від вимушеного періоду простою.

Найважливішими з них були наступні заходи:

- Закон України від 17 березня 2020 року № 553- IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким було запроваджено **мораторій на здійснення державного нагляду, контролю за діяльністю бізнесу**. Цей крок став важливим у зменшенні тиску на підприємців, особливо мікробізнесу, що вплинуло на можливість мікробізнесу працювати у складних умовах. Цім законом також було звільнено ФОП, що належать до мікробізнесу, від сплати єдиного соціального внеску на 2 місяці, що теж мало позитивний вплив на стан мікробізнесу.
- Урядова програма «Допомога ФОПам – 8000 грн.» (Додаток 4). Ця програма **мала найбільший вплив** на ФОП-мікробізнес: на кінець 2020 року за даними Мінекономіки нею скористались 455 тисяч осіб, мікробізнес отримав 3.6 млрд. грн. прямої допомоги, що дало змогу найменшим суб'єктам мікробізнесу уникнути банкрутства.

- програма «Допомога роботодавцям – 8000 грн.» (що включає й допомогу роботодавцям, що відносяться, зокрема, до мікробізнесу), за якою у 2020 році була отримана допомога для 170 тисяч працівників.
- Урядова програма пільгового кредитування «5-7-9» реалізовувалась у 2020 році (продовжує реалізовуватись і у 2021 році, але детальний аналіз її результатів є предметом іншого дослідження). Програма передбачає доступ малого і мікробізнесу до пільгового кредитування за відсотковими ставками, що є суттєво нижче ринкових. У той же час урядова програма пільгового кредитування «5-7-9» не мала суттєвого впливу на середовище мікробізнесу. Так, через особливості умов доступу до пільгового кредитування у 2020 році лише 8'143 кредити були видані за програмою, а загальна сума за 2020 рік за цією програмою склала 18.89 млрд. грн (Додаток 5). Основними отримувачами стали бізнеси, які раніше мали доступ до банківського кредитування й отри-

мали рефінансування попередніх позик (на суму 11.5 млрд. грн.). Однак серед найбільш постраждалих від кризи видів діяльності, що спричинено пандемією, а саме торгівлі, пільгове кредитування у 2020 році отримали лише 1'400 особи. Тому програма не мала значного впливу на мікро- і малий бізнес.

ВИСНОВОК: Аналіз охоплення заходами підтримки суб'єктів малого і мікробізнесу показує, що найбільше охоплення і позитивний вплив мали заходи, які звільняли мікробізнес від фінансових та адміністративних навантажень (заходи, передбачені законом №553- IX). Серед урядових програм найбільший позитивний вплив мала програма «Допомога ФОПам – 8000 грн».

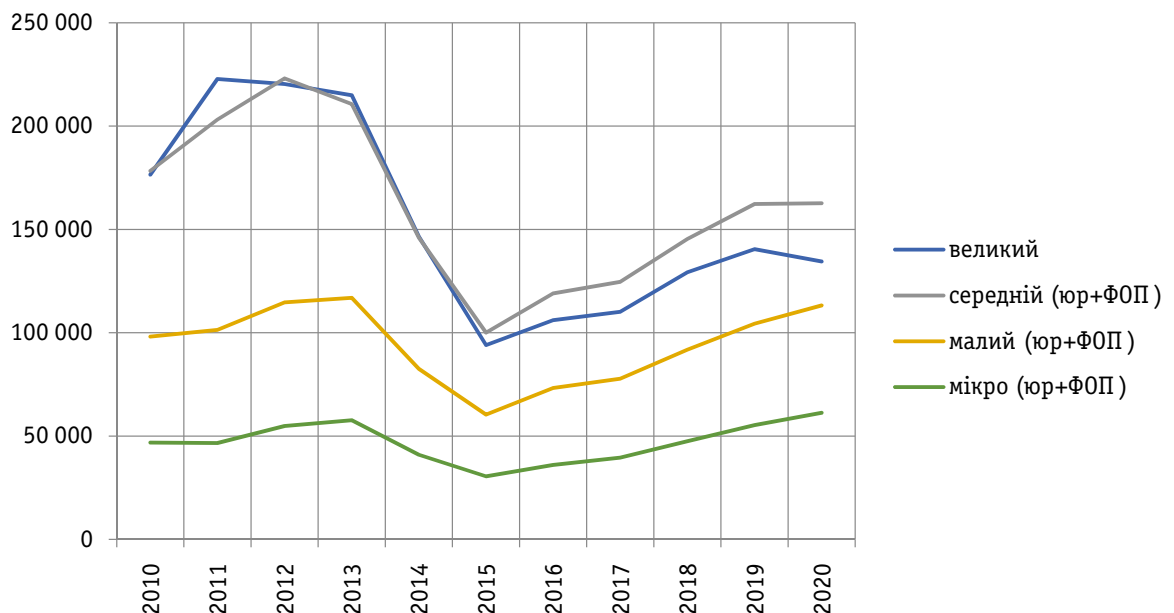

Рисунок 12. Річний обсяг реалізації для різних груп бізнесу України (великий, середній, малий, мікро-), млн. \$ США

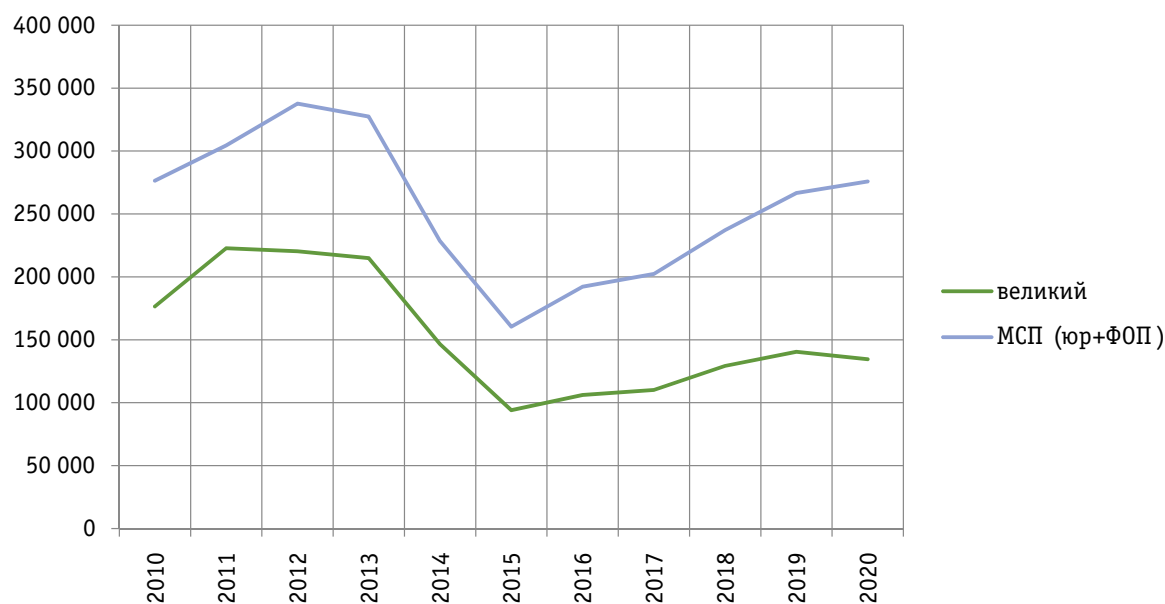

Рисунок 13. Річний обсяг реалізації для МСП та великого бізнесу, млн. \$ США

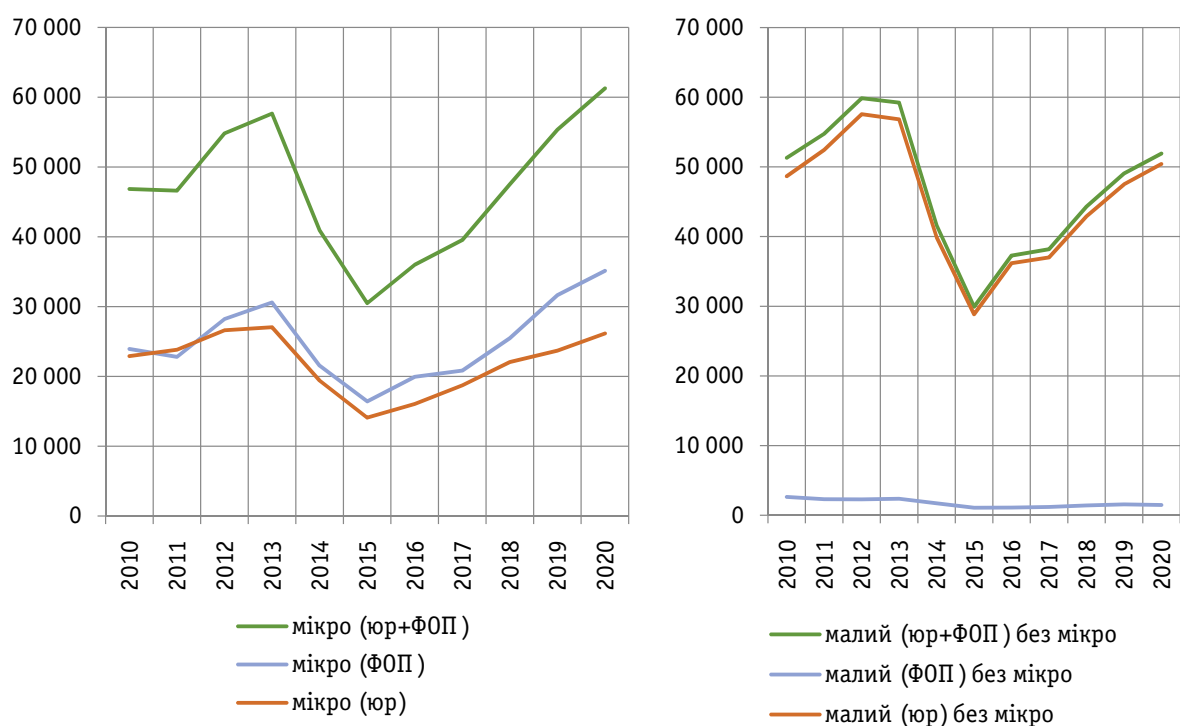

Рисунок 14. Річний обсяг реалізації для мікро- та малого бізнесу, млн. \$ США

II. Порівняння чисельності, зайнятості та обсягів реалізації товарів (робіт, послуг) з аналогічними параметрами ЄС в окремих групах бізнесу (мікро-, малий, середній та великий)

Застосовується порівняння базових параметрів окремих груп бізнесу (мікро-, малий, середній, великий) з середньоєвропейськими показниками (Рисунки 15-19).

Для порівняння частки доданої вартості окремої групи бізнесу (застосовується в ЄС) та частки в обсязі реалізації товарів, робіт, послуг (застосовується в Україні) робиться припущення, що характер їх змін умовно пропорційний.

1. За чисельністю мікробізнесу на 1000 наявного населення Україна відповідає середньоєвропейському показнику - 45 суб'єктів мікробізнесу на 1000 населення. А за показником зайнятості у мікробізнесі Україна перевищує середньоєвропейські: 35% зайнятих в мікробізнесі в Україні проти 29% у ЄС.
За обсягом реалізації товарів (робіт, послуг) мікробізнес України наближається до середньоєвропейських показників (15% в обсязі реалізації займає мікробізнес в Україні і 19% у доданій вартості займає мікробізнес ЄС)
Це може свідчити про те, що мікробізнес виконує саме соціально-економічну роль в Україні (а саме - створення робочих місць, зокрема шляхом самозайнятості).
2. Щодо малого бізнесу (без урахування мікробізнесу) - то він майже удвічі відстає від європейського за кількістю суб'єктів на 1000 населення, але за зайнятістю відстає лише на 7%, а за часткою в обсязі реалізації - тільки на 5%.
3. Середній бізнес за чисельністю на 1000 населення майже ідентичний середньоєвропейським показникам, а за показниками зайнятості та частки в обсязі реалізації більше ніж у двічі перевищує середньоєвропейський рівень. Отже, можна стверджувати, що середній бізнес в

Україні характеризується більш високою концентрацією, ніж середній бізнес в ЄС (за рахунок великого бізнесу, як це буде показано далі).

4. У той же час ми спостерігаємо більше ніж десятикратний розрив у кількості суб'єктів великого бізнесу на 1000 населення в Україні та ЄС (в Україні 0.01 суб'єкт проти ЄС-27- 0.2 суб'єктів⁷). Тобто в Україні суттєво менша пропорційна кількість суб'єктів великого бізнесу. Так само ми спостерігаємо майже двократно меншу зайнятість у суб'єктів великого бізнесу порівняно з зайнятістю у суб'єктів великого бізнесу в ЄС (18% проти 35%). У той же час за часткою в обсягах реалізації в Україні великий бізнес займає 33% порівняно з 47% у доданій вартості в ЄС (і це при тому, що чисельність великого бізнесу в ЄС на порядок вища). Це може свідчити про те, що в Україні великі ринки монополізовані і наявна висока концентрація ринкової влади в руках обмеженої кількості великих суб'єктів. При цьому ці суб'єкти чутливі до впливу зовнішньо- і внутрішньоекономічних факторів і все ще не вийшли з кризи з 2013 року. Також необхідно зазначити, що великий бізнес стабільно скорочує зайнятість у своїй групі (Рисунок 8).

Все це створює великі ризики соціально-економічної нестабільності для держави і потребує «подушки безпеки» - наприклад у вигляді сприяння розвитку малого і мікробізнесу.

7 Annual report on European SMEs 2020/2021 (July 2021), Digitalisation of SMEs, SME Performance Review 2020/2021 - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.- P.185, ISBN: 978-92-9460-422-4, ISSN: 2467-0162

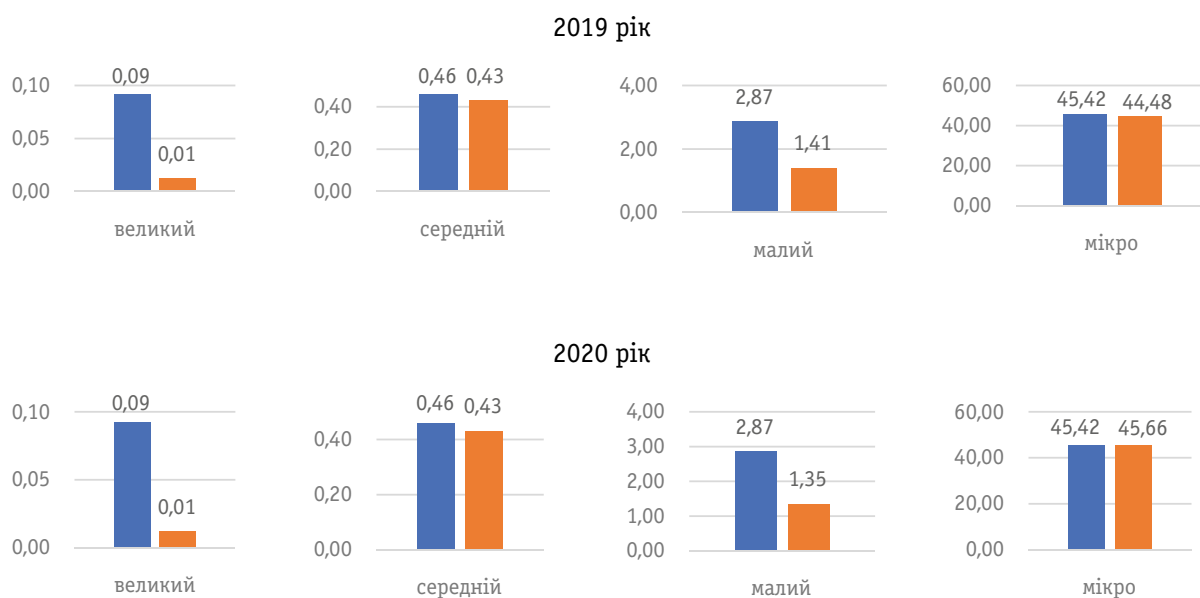

Рисунок 15. Кількість суб'єктів бізнесу по групах на 1000 населення в Україні та ЄС

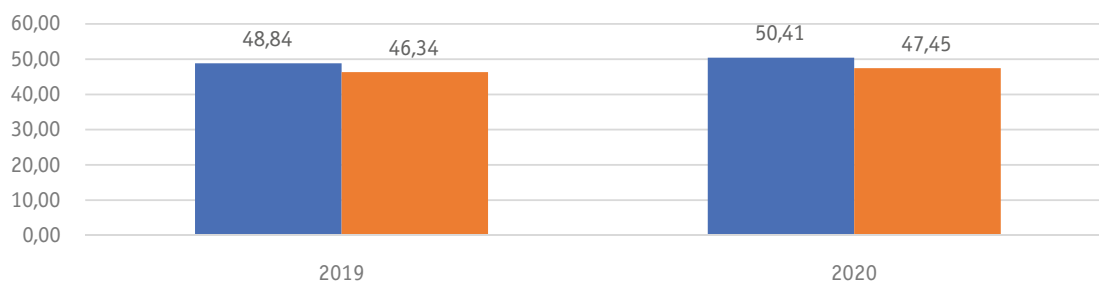

Рисунок 16. Кількість суб'єктів бізнесу усього на 1000 населення в Україні та ЄС

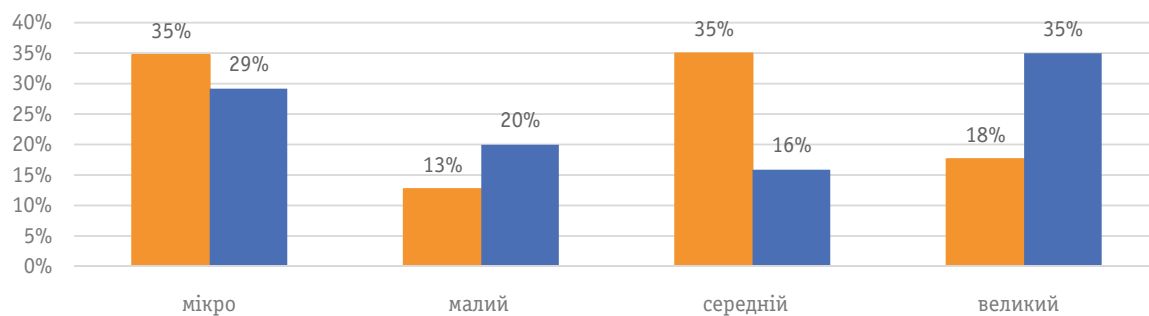

Рисунок 17. Співвідношення частки різних груп бізнесу у забезпеченні зайнятості в Україні та ЄС за 2020 рік

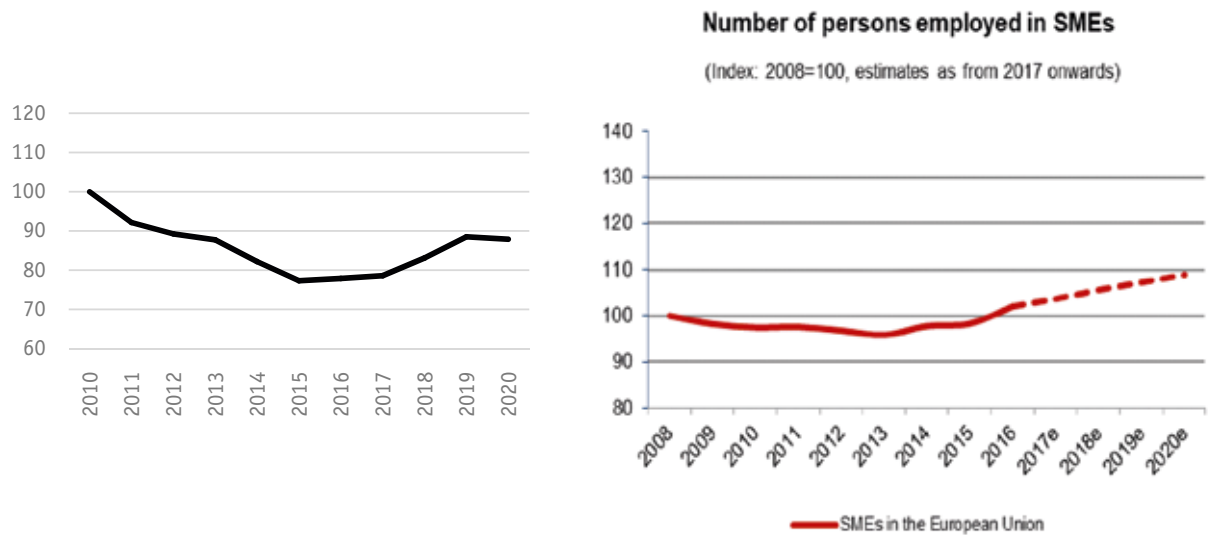

Рисунок 18. Кількість зайнятих працівників у МСП (Україна 2010=100 та ЄС 2008=100)

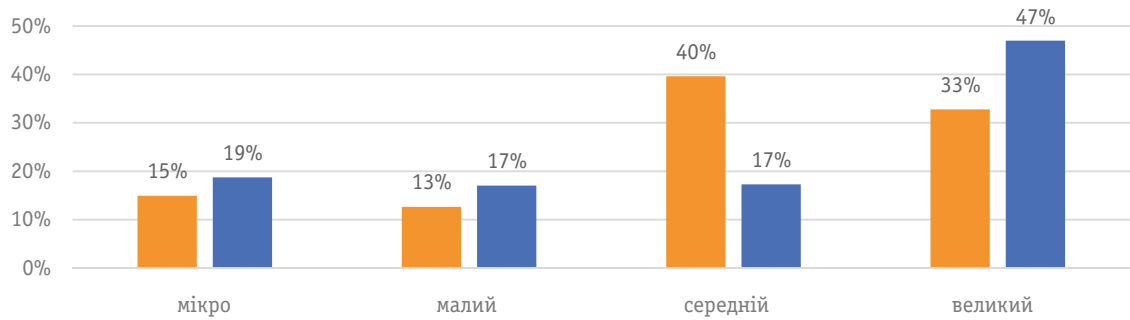

Рисунок 19. Співвідношення частки різних груп бізнесу в обсягу реалізації (Україна) та в доданій вартості (ЄС) за даними 2020 року

ВИСНОВКИ

1. Чотири основні групи в секторі підприємництва, які мають ЯКІСНІ відмінності одна від одної і, відповідно, вимагають якісно різних інструментів державної політики. Ці складові наступні: великий бізнес, середній бізнес, малий бізнес та мікробізнес.
 - а. Великий бізнес, маючи значно вищу концентрацію ринкової влади, ніж великий бізнес у ЄС, є водночас суб'єктом і об'єктом формування державної політики на індивідуальному рівні. Зважаючи на високу концентрацію й тяжіння до монополізації ринків, є фактором ризику високої соціально-економічної нестабільності, особливо під час кризи. Державна політика щодо великого бізнесу у зв'язку із цим має концентруватись на політиці **посилення конкуренції у всіх напрямках**.
 - б. Середній бізнес є об'єктом державної політики на секторальному рівні – на якому відбувається концентрація інтересів окремих учасників ринку.
 - с. Малий та мікробізнес – є об'єктом державної політики на інституційному рівні. Урядові рішення стосуються та впливають на невизначене коло суб'єктів в масштабах сектору.

І тому на сьогодні є нагальна доцільність відмовитись від широкої і, відповідно, погано сконцентрованої «політики щодо МСП», і перейти до формування: а) окремої державної політики «щодо середнього бізнесу [в окремих секторах]», б) окремої державної політики «щодо малого бізнесу» та в) окремої державної політики «щодо мікробізнесу».

Кожна така політика має мати свій специфічний набір цілей, інструментів та показників своєї результативності.
2. В умовах бідної країни з недостатнім фінансовим ресурсом (часто - незіставним ресурсом з більшістю країн ЄС) - ключовим інструментом покращення бізнес-клімату є **дерегуляція – відмова від надмірних державних регулювань та їх скасування**. Індикатором або показником успішності дерегуляції виступає розрахунок зменшення витрат малого бізнесу на виконання регулювань. Показники лише кількості відмінених нормативно-правових актів не несуть ніякого предметного сенсу. Лише **скорочення витрат суб'єктів малого бізнесу** на дотримання вимог регулювання є індикатором успішності дерегуляції. Враховуючи якісні відмінності між великим-середнім-малим і мікробізнесом необхідно окремо наголосити, що розрахунок змін у витратах суб'єктів має відбуватись за тими ж самими групами - великий-середній-малий і мікробізнес на основі публічних консультацій з відповідними групами. Деретуляція забезпечує миттєве зменшення витрат суб'єктів на виконання вимог державного регулювання. Ключем до покращання бізнес-клімату на наступному етапі має виступати належне виконання норм регуляторної політики (в контексті аналізу політики).
3. **Регуляторна політика** полягає в якісному та предметному визначенні проблем, які намагається вирішити державне регулювання, формулюванні цілей у визначеному секторі регулювання, якісному прогнозуванні наслідків регулювання та його ризиків, та кількісному розрахунку вартості регулювання для сектору. Для малого бізнесу (у т.ч. для мікробізнесу) національним законодавством України вимагається кількісний розрахунок вартості регулювання та обов'язкова пропозиція компенсаторних механізмів, які мають вартість регулювання зменшити. Цільові показники регуляторної політики – забезпечити **стале зменшення вартості сукупного державного регулювання** для мікро- та малого бізнесу. Інструменти регуляторної політики для малого та мікробізнесу – публічні консультації з цільовими групами. Останній час регуляторна політика в Україні належним чином не виконується, а лише формально – і тому необхідні суттєві зміни у процедурах КМУ та внутрішніх процедурах ЦОВВ як стимулювання необхідності належного виконання процедур аналізу політики при розробці нормативно-правових актів (тобто належне виконання процедур регуляторної політики, які вимагаються Законом).
4. **Шкідливими** для суспільства є спроби вирішення бізнес-проблеми середнього бізнесу

(довготривале падіння обсягу реалізації відносно 2010 року і, відповідно, незадоволення зовнішніх інвесторів) за рахунок перерозподілу ринку шляхом фактичного знищення мікробізнесу та малого бізнесу (сумарний річний обсяг реалізації малого бізнесу України у 2019 році становив 104 млрд. доларів США) **внаслідок широкомасштабного запровадження всеосяжної та обтяжливої фіскалізації** малого та мікробізнесу – і цей процес становить небезпеку національній безпеці України. Зменшення небезпеки можливо шляхом пропозиції адекватної кількості робочих місць в економіці України, проте держава та середній і великий бізнес не спроможні сьогодні це забезпечити. Тому державна політика має захистити національну безпеку України, а отже, захистити мікробізнес.

5. **Відсутність аналізу ризиків** в парламенті та КМУ щодо змін державної політики та механічне виконання волі лобістів середнього бізнесу дозволяє зробити загальний висновок, що державна політика щодо малого бізнесу в Україні де-факто відсутня і необхідно вжити спільних заходів бізнесу та державної влади щодо наповнення її реальним та реалістичним змістом.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наводяться рекомендації стратегічного характеру, важливі при підготовці нової Стратегії розвитку МСП:

1. Відмовитись від розробки стратегії «розвитку МСП» як всеохоплюючого та узагальнюючого терміну й перейти до розробки спеціалізованих стратегій за групами - зокрема Стратегії розвитку малого і мікробізнесу в Україні **з акцентом на зменшення регуляторного навантаження** на малий і мікробізнес як головної мети такої стратегії. Для середнього бізнесу доцільно розробляти окремі галузеві програми розвитку з конкретними заходами та індикаторами досягнення поставлених цілей.
2. Забезпечити повноцінне виконання вимог державної регуляторної політики (у тому числі з акцентом на М-Тест) всіма ЦОВВ. Повернутись до належного якісного та предметного визначення проблем, які намагається вирішити державне регулювання, формулювання цілей у визначеному секторі регулювання, здійснювати якісне прогнозування наслідків регулювання та його ризиків та кількісний розрахунок вартості регулювання для сектору. Для малого бізнесу (у т.ч. для мікробізнесу) – національним законодавством України (Постанова КМУ від 11 березня 2004 р. № 308 «Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта») вимагається підготовка аналогу європейського SME-test, який в Україні отримав назву М-Тест, тобто вимагається кількісний розрахунок вартості регулювання та обов'язкова пропозиція компенсаторних механізмів, які мають цю вартість регулювання зменшити. **Цільові індикатори та показники регуляторних актів мають забезпечити стале зменшення вартості сукупного державного регулювання для мікро- та малого бізнесу.**
3. В рамках реалізації відповідних державних політик і, зокрема, державної регуляторної політики, організувати та забезпечити **постійно діючі публічні консультації з цільовими групами малого та мікробізнесу** з поточних технічних питань відповідних державних регулювань. Консультації з середнім бізнесом щодо покращення умов для мікробізнесу чи малого бізнесу - є недоречними та неприпустимими.
4. При розробці програм державної підтримки малого та мікробізнесу передбачити належний обсяг фінансування, адекватний масштабу та ролі сектору малого та мікробізнесу в економіці України та створенні робочих місць. Важливим індикатором впливу таких програм на малий і мікробізнес має стати чисельність малого і мікробізнесу, яку охоплює програма. Успішна програма підтримки малого і мікробізнесу має охоплювати не менше чверті загальної чисельності відповідних суб'єктів. За нестачі належного обсягу фінансування у державному бюджеті краще відмовитись від попередньо анонсованих програм.
5. Підприємці малого і мікробізнесу прагнуть чесного й відкритого діалогу з владою. Стратегічно важливим стає принцип «Нічого про малий і мікробізнес без участі представницьких організацій самого малого і мікробізнесу».

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

УКРСТАТ: ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЕЛИКОГО, СЕРЕДНЬОГО,
МАЛОГО ТА МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВАУ 2010-2020 РОКАХ

РІК	УСЬОГО	У ТОМУ ЧИСЛІ						ФІЗИЧНІ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦІ						
		ПІДПРИЄМСТВА				з них мікро- підприєм- ства	усього					суб'єкти середнього підприєм- ництва	суб'єкти ма- лого підпри- ємництва	з них суб'єк- ти мікро-під- приємства
		усього	великі	середні	малі									
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць														
2010	2183928	378810	586	20983	357241	300445	1805118	360	1804758	1793243				
2011	1701620	375695	659	20753	354283	295815	1325925	306	1325619	1313004				
2012	1600127	364935	698	20189	344048	286461	1235192	362	1234830	1224315				
2013	1722070	393327	659	18859	373809	318477	1328743	351	1328392	1318703				
2014	1932161	341001	497	15906	324598	278922	1591160	712	1590448	1580965				
2015	1974318	343440	423	15203	327814	284241	1630878	307	1630571	1626589				
2016	1865530	306369	383	14832	291154	247695	1559161	281	1558880	1553041				
2017	1805059	338256	399	14937	322920	278102	1466803	317	1466486	1458980				
2018	1839593	355877	446	16057	339374	292772	1483716	419	1483297	1471965				
2019	1941625	380597	518	17751	362328	313380	1561028	378	1560650	1550633				
2020	1973577	373822	512	17602	355708	307871	1599755	344	1599411	1591031				
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб														
2010	10772.7	7958.2	2400.3	3393.3	2164.6	832.6	2814.5	20.5	2794.0	2708.1				
2011	10164.5	7793.1	2449.0	3252.6	2091.5	788.9	2371.4	20.9	2350.5	2241.5				
2012	9957.6	7679.7	2484.2	3144.2	2051.3	788.2	2277.9	44.0	2233.9	2062.8				
2013	9729.1	7406.5	2383.7	3012.1	2010.7	795.3	2322.6	42.1	2280.5	2119.8				
2014	8796.7	6298.5	1915.1	2696.5	1686.9	723.5	2498.2	69.9	2428.3	2253.4				
2015	8180.0	5889.7	1708.6	2604.7	1576.4	691.4	2290.3	28.0	2262.3	2187.2				
2016	8108.3	5801.1	1586.6	2622.8	1591.7	642.7	2307.2	27.1	2280.1	2172.0				
2017	8141.0	5812.9	1560.9	2593.1	1658.9	714.6	2328.1	30.7	2297.4	2160.2				
2018	8532.5	5959.5	1574.3	2744.2	1641.0	704.3	2573.0	40.3	2532.7	2328.7				
2019	9017.8	6407.5	1608.3	3052.6	1746.6	778.3	2610.3	37.1	2573.2	2390.7				
2020	8931.9	6366.1	1574.6	3088.4	1703.1	721.7	2565.8	34.8	2531.0	2377.8				

Примітка. Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, а також за 2014-2020 роки без тимчасово окупованої території Криму, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

ДОДАТОК 2

Class size	Number of enterprises		Number of persons employed		Value added	
	European Union		European Union		European Union	
	Number	Share	Number	Share	Billion €	Share
Micro	23,323,938	93.0%	43,527,667	29.7%	1,610	20.8%
Small	1,472,402	5.9%	29,541,259	20.1%	1,358	17.6%
Medium-sized	235,668	0.9%	24,670,024	16.8%	1,388	18.0%
SMEs	25,032,008	99.8%	97,738,950	66.6%	4,357	56.4%
Large	47,299	0.2%	49,045,645	33.4%	3,367	43.6%
Total	25,079,307	100.0%	146,784,595	100.0%	7,724	100.0%

These are estimates for 2018 produced by DIW Econ, based on 2008-2016 figures from the Structural Business Statistics Database (Eurostat). The data cover the 'non-financial business economy', which includes industry, construction, trade, and services (NACE Rev. 2 sections B to J, L, M and N), but not enterprises in agriculture, forestry and fisheries and the largely non-market service sectors such as education and health. The following size-class definitions are applied: micro firms (0-9 persons employed), small firms (10-49 persons employed), medium-sized firms (50-249 persons employed), and large firms (250+ persons employed). The advantage of using Eurostat data is that the statistics are harmonised and comparable across countries. The disadvantage is that for some countries the data may be different from those published by national authorities.

ДОДАТОК 3

Annual Report on European SMEs 2020/2021

Digitalisation of SMEs

Background document

SME Performance Review 2020/2021

Contract number: EASME/COSME/2020/SC/001

July 2021

EUROPEAN COMMISSION

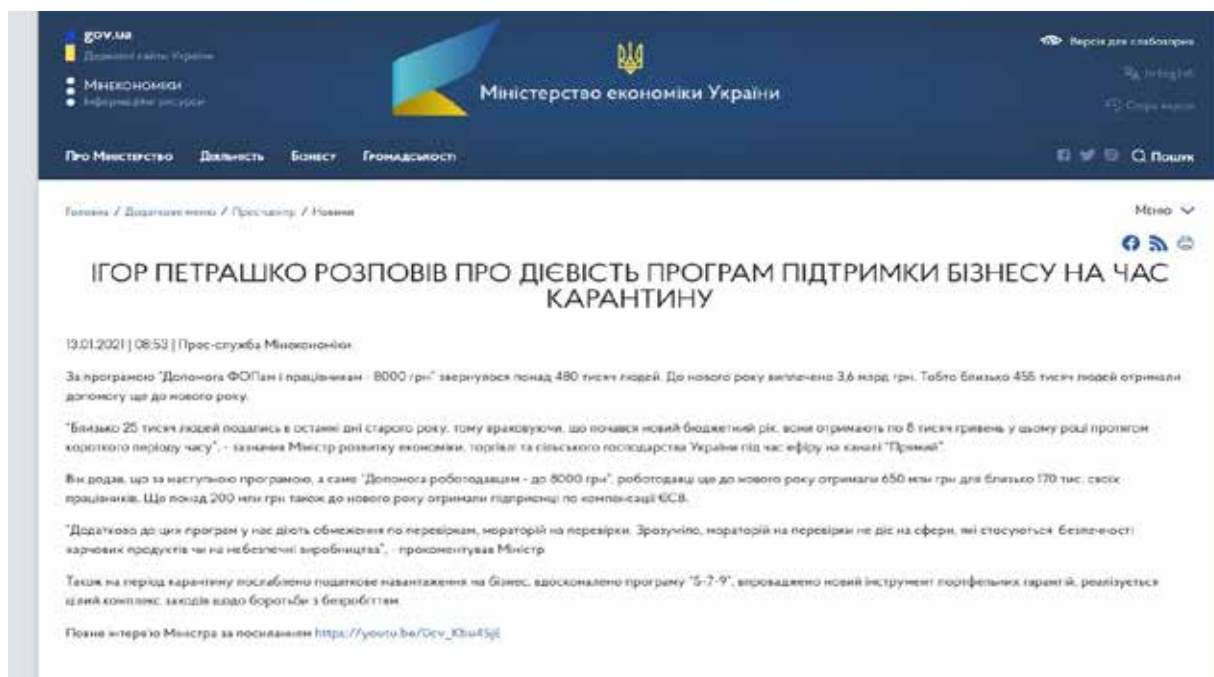
Table 2 Number of enterprises, value added and employment in the EU-27 NFBS by enterprise size class in 2020

	Micro SMEs	Small SMEs	Medium-sized SMEs	All SMEs	Large enterprises	All enterprises
Enterprises						
Number	21,044,884	1,282,211	199,362	22,526,457	40,843	22,567,300
%	93.3%	5.7%	0.9%	99.8%	0.2%	100.0%
Value added						
Value in € million	1,179,476	1,071,196	1,087,613	3,338,286	2,956,544	6,294,829
%	18.7%	17.0%	17.3%	53.0%	47.0%	100.0%
Employment						
Number	36,988,539	25,313,006	20,130,548	82,432,093	44,358,284	126,790,377
%	29.2%	20.0%	15.9%	65.0%	35.0%	100.0%

Note: Large enterprises have 250 or more employees.

Source: Eurostat, National Statistical Offices, DIW Econ

ДОДАТОК 4

ДОДАТОК 5

ДОДАТОК 6

ЗМІНИ ПОКАЗНИКА ОБСЯГУ РЕАЛІЗАЦІЇ НА 1-ГО ЗАЙНЯТОГО У СУБ'ЄКТІВ РІЗНОГО РОЗМІРУ

Важливим показником стану суб'єктів господарювання різних груп (великого, середнього, малого і мікробізнесу) є показник обсягу реалізації товарів (робіт, послуг) на одного зайнятого.

Цей показник ілюструє ефективність праці.

Природньо, що найбільших значень цього показника досягає великий бізнес. Але динаміка змін показує, що під час кризи 2013-2015 років падіння обсягу реалізації товарів, робіт, послуг на одного зайнятого у мікробізнесі було у відсотковому значенні близьким із падінням цього показника у середньому бізнесі (у мікробізнесі падіння склало 47%, а у середнього - 45% відповідно).

У той же час у 2020 році цей показник у мікробізнесі (юрособи+ФОП) зріс і повернувся до значення показника у 2013 році, цей показник для малого бізнесу (юрособи+ФОП) перевершив рівень 2010 року. Тобто ефективність праці в малому бізнесі і в мікробізнесі відновилась і зросла, і зростала у 2020, незважаючи на кризу, що була спричинена пандемією COVID-19. Проте слід наголосити, що поведінка цього показника для малого бізнесу (юрособи) та малого бізнесу (ФОП) є протилежною: малий (юрособи) демонструє збільшення, а малий (ФОП) - падіння. На тлі однакової поведінки зміни обсягу реалізації на 1-го зайнятого в мікробізнесі для ФОП і для юридичних осіб поведінка приблизно однакова і демонструє поступовий ріст та повернення до рівня 2013 року й збільшення у 2020 році.

На відміну від цього показник обсягу реалізації на 1-го зайнятого у середньому бізнесі у 2020 році становить лише 75% значення цього показника у 2013 році. У великому бізнесі цей показник практично повернувся на рівень 2013 року, проте зазнав відчутного зменшення у 2020 році.

ВИСНОВОК: ефективність зайнятості зростає зі збільшенням розміру суб'єкта. Поведінка цього показника (мінімальні темпи змін для мікробізнесу) може додатково свідчити про те, що мікробізнес є інструментом забезпечення зайнятості і його економічна поведінка є вторинною, що характерно для інструменту альтернативної зайнятості.

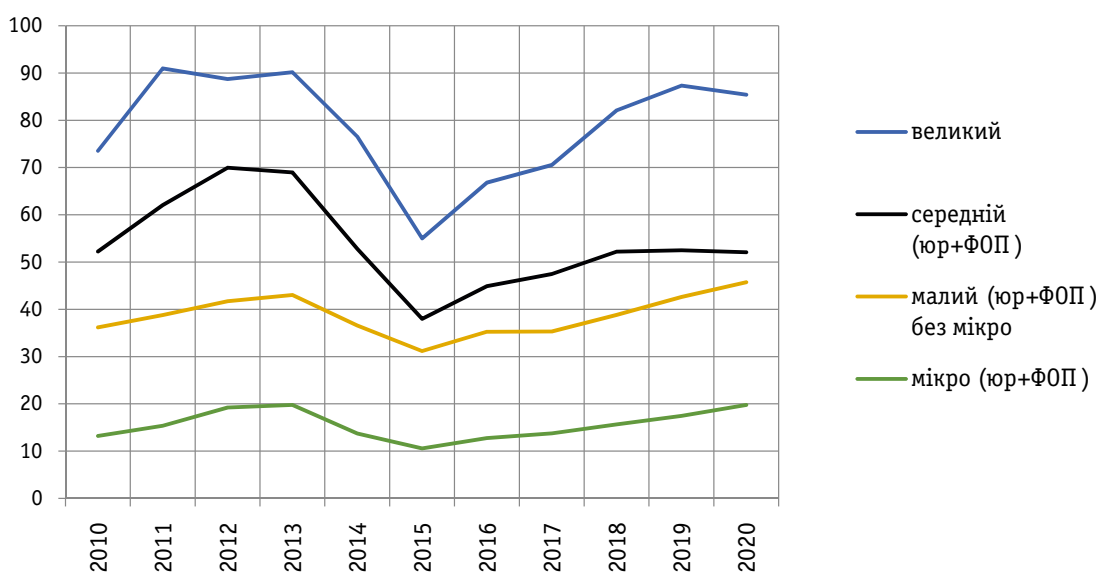

Рисунок D6.1. Обсяг реалізації на 1-го зайнятого в різних групах (великий, середній, малий без мікро та мікробізнес), тис. \$ США

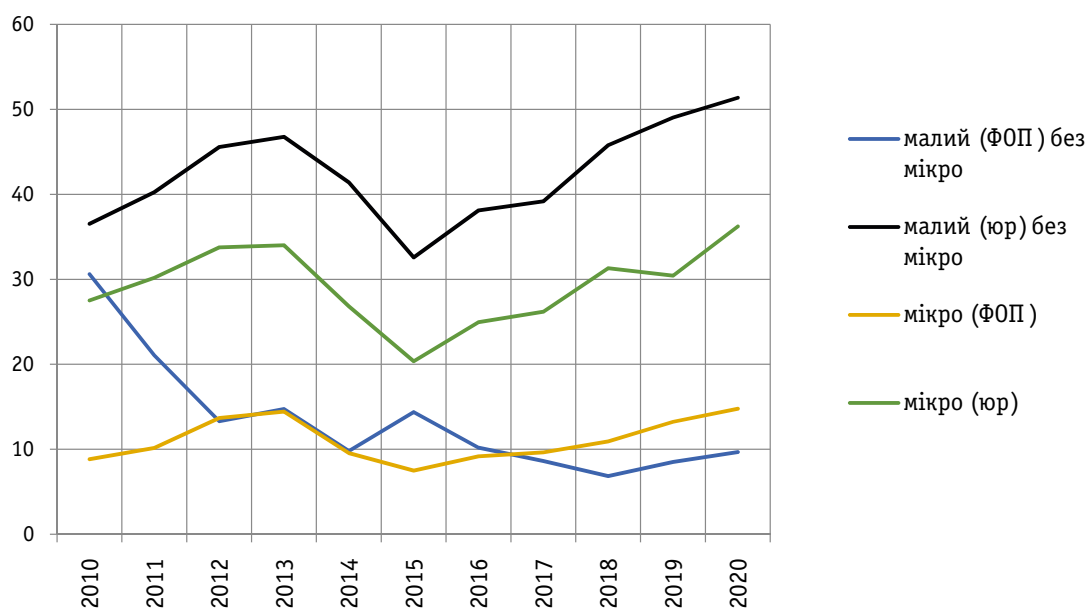

Рисунок Д6.2. Обсяг реалізації на 1-го зайнятого в різних підгрупах малого та мікробізнесу, тис. \$ США

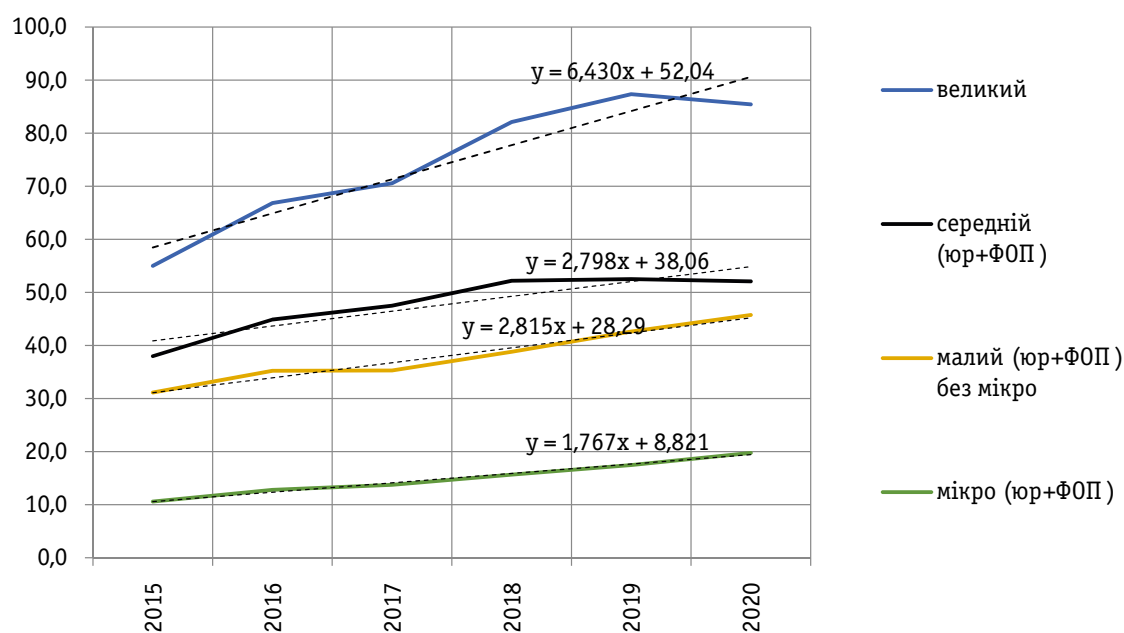

Рисунок Д6.3. Обсяг реалізації на 1-го зайнятого в різних групах (великий, середній, малий без мікро та мікробізнес) з 2015 року та лінійні тренди, тис. \$ США

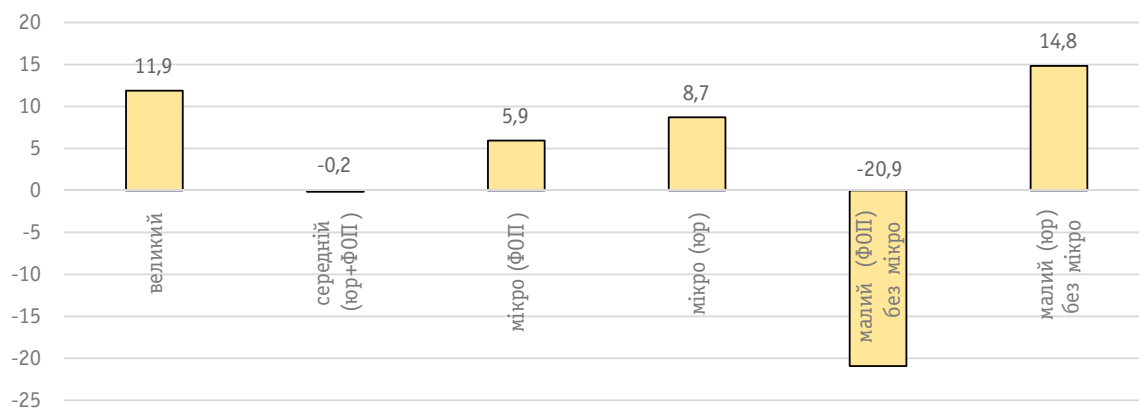

Рисунок D6.4. Зміни обсягу реалізації на 1 зайнятого, 2020 до 2010 р., тис.\$

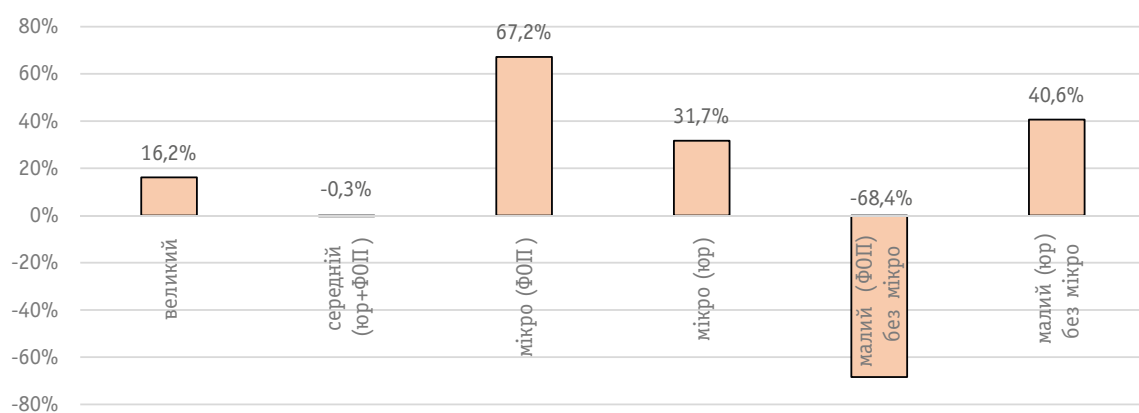

Рисунок D6.5. Зміни обсягу реалізації на 1 зайнятого, 2020 до 2010 р., %

ДОДАТОК 7

ПРИКЛАД ЩОДО ВПЛИВУ НА МІКРОБІЗ- НЕС (ФОП) РЕГУЛЯТОРНИХ РІШЕНЬ, ЗО- КРЕМА ОБОВ'ЯЗКОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ФІСКАЛЬНОГО РРО

Дискусія про вплив обов'язкового використання фіскального РРО (фіскалізації) ФОП мікро-бізнесу триває останні 7 років. Тим важливіше проаналізувати зв'язок між обов'язковим використанням фіскального РРО та основними статистичними показниками стану мікробізнесу в Україні.

Дослідження проводилось шляхом порівняння показників стану мікробізнесу у різних групах мікробізнесу, визначених за видами діяльності відповідно до КВЕД:2010.

Для порівняння брались наступні підгрупи діяльності в розділі G (який наводився в цілому):

- **G** - оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;
- **45.3** - торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів;
- **47.41** - роздрібна торгівля комп'ютерами, периферійним устаткуванням і програмним забезпеченням у спеціалізованих магазинах;
- **47.43** - роздрібна торгівля в спеціалізованих магазинах електронною апаратурою побутового призначення для приймання, записування, відтворення звуку й зображення;
- **47.52** - роздрібна торгівля залізними виробами, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах.

Порівнювались не абсолютні величини показників, а темпи змін показників (кількість суб'єктів, обсяг реалізації та кількість зайнятих).

Оскільки група G є загальною групою для всієї торгівлі, то показники групи G відображаються у додатковій правій шкалі на всіх графіках, а показники інших груп - в основній шкалі.

Крім загальних факторів, що впливали на мікробізнес протягом періоду з 2010 по 2020 роки, для мікробізнесу в сфері торгівлі технічно складними побутовими товарами, які підлягають гарантійному ремонту, парламентом та урядом України були ухвалені і впроваджені додаткові регуляторні вимоги, що створили додаткове навантаження на мікробізнес у цій сфері.

Так, 20 грудня 2016 року було ухвалено Закон України №1791-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році», яким були внесені зміни до статті 296.1 Податкового кодексу України та до статей 2 та 9 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». Цими змінами законодавці зобов'язали мікробізнес, який торгує технічно складними побутовими товарами, і які підлягають гарантійному ремонту, обов'язково використовувати фіскальні РРО, чим збільшили адміністративне навантаження на цю групу мікробізнесу у порівнянні з мікробізнесом в інших сферах торгівлі. Відповідно до означених законів перелік товарів, які належать до технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту, встановлюється постановою КМУ (16 березня 2017 р. була ухвалена Постанова КМУ №231 «Про затвердження переліку груп технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні, в цілях застосування реєстраторів розрахункових операцій»).

Для дослідження було обрано два види діяльності за КВЕД:2010, які входять у сферу дії Постанови КМУ №231:

- 47.41 - роздрібна торгівля комп'ютерами, периферійним устаткуванням і програмним забезпеченням у спеціалізованих магазинах;
- 47.43 - роздрібна торгівля в спеціалізованих магазинах електронною апаратурою побутового призначення для приймання, записування, відтворення звуку й зображення.

Референтними групами було обрано два види діяльності, які передбачають торгівлю товарами, що не увійшли у сферу дії Постанови КМУ №231:

- 45.3 - торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів;
- 47.52 - роздрібна торгівля залізними виробами, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах.

У мікробізнесі з 2017 року у видах діяльності (47.41 та 47.43) скорочувалась чисельність ФОПів у той час, як у референтних видах діяльності (45.3 та 46.52) чисельність суб'єктів зростала (див. рисунок).

Так само за цей період падала зайнятість у групі ФОП фіскалізованих видах діяльності і зростала у групі ФОП референтних видах діяльності. Однак обсяг реалізацій товарів (робіт, послуг) у вказаних фіскалізованих видах діяльності зростає аналогічно до зростання цього показника у референтних видів діяльності.

ВИСНОВОК: фіскалізація мікробізнесу (вимога обов'язкового застосування фіскальних РРО) призводить до перерозподілу ринків та до збільшення концентрації діяльності (навіть у мікробізнесі), що є негативним з позиції рівня конкуренції.

КІЛЬКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ (мікроФОП)

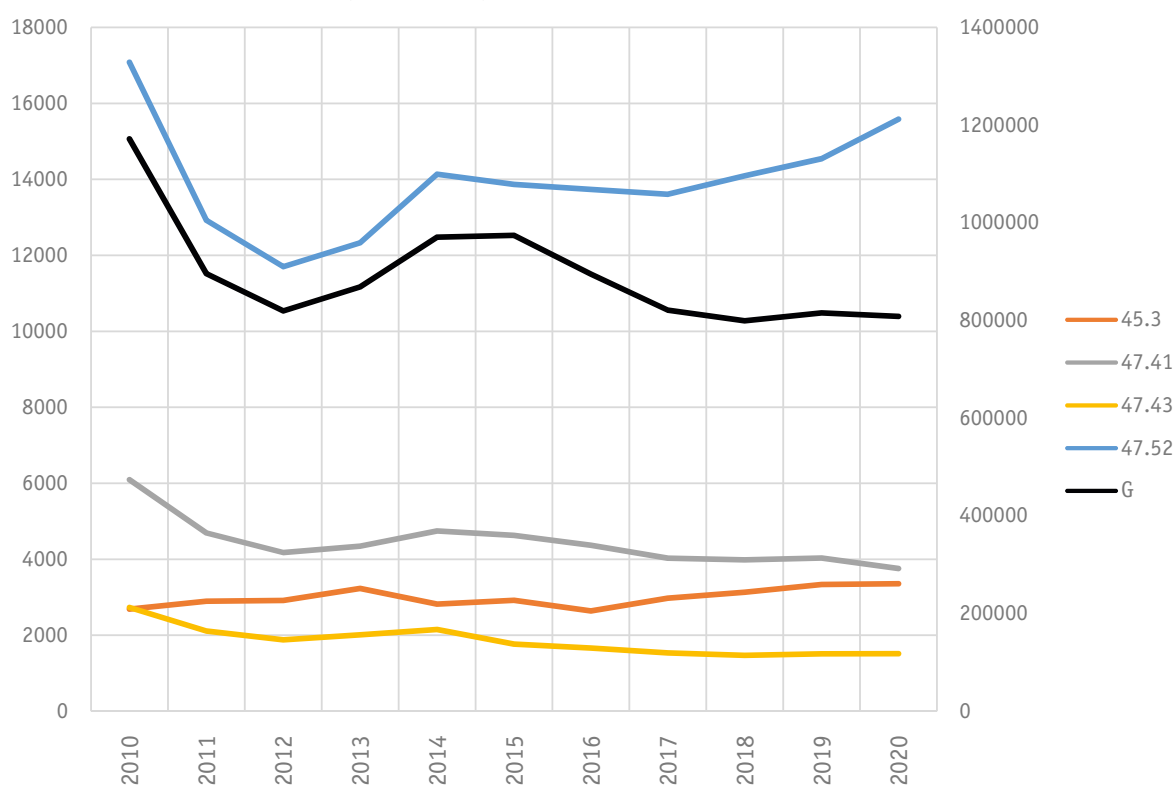

Рис. D7.1. Кількість суб'єктів мікробізнесу (ФОП) у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

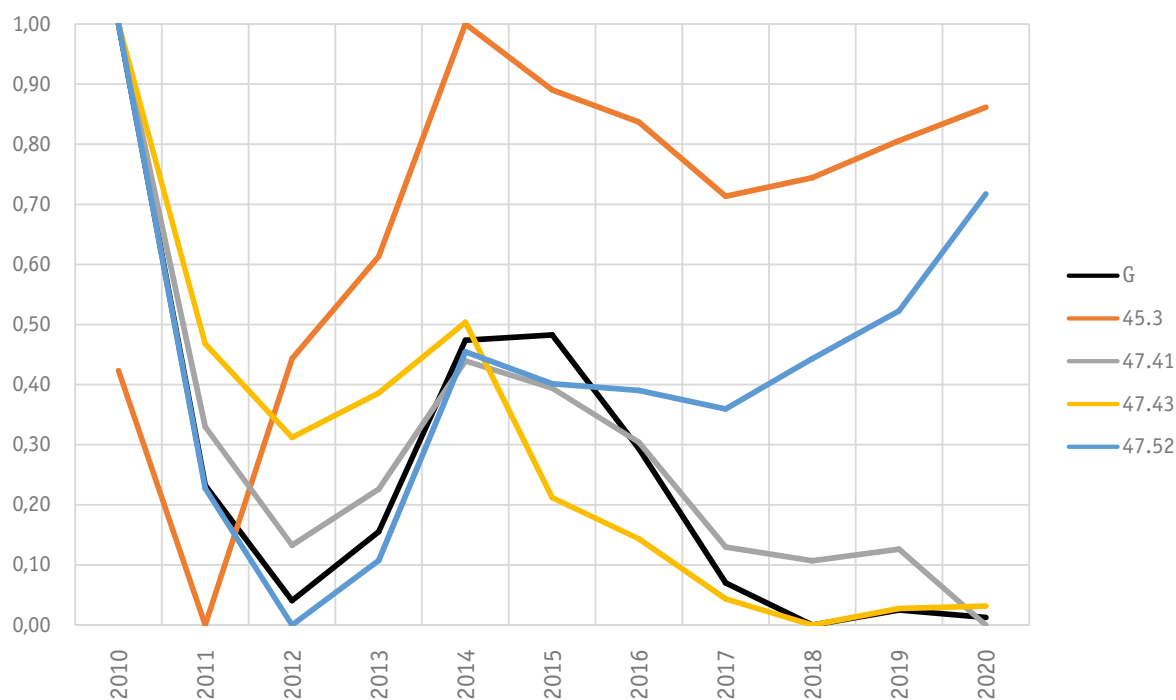

Рис. D7.2. Нормалізоване значення кількості суб'єктів мікробізнесу у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

КІЛЬКІСТЬ ЗАЙНЯТИХ ПРАЦІВНИКІВ (мікроФОП)

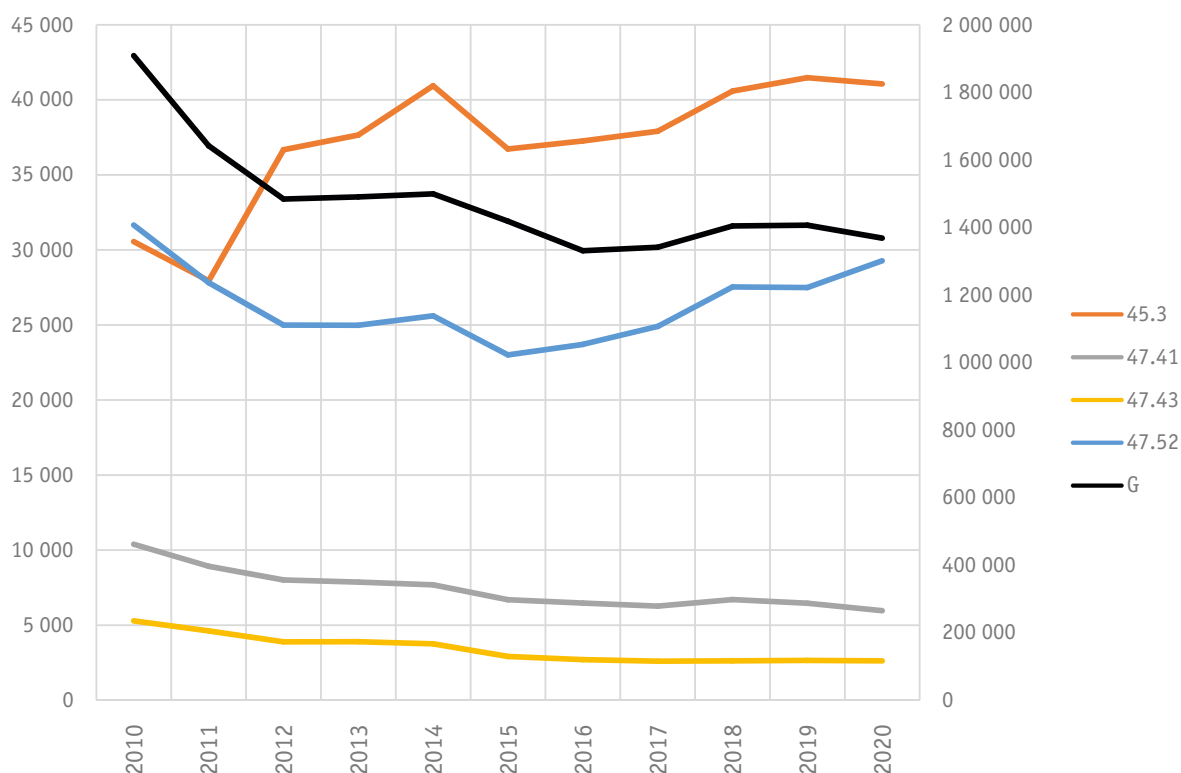

Рис. D7.3. Зайнятість (абсолютні значення) у суб'єктів мікробізнесу у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

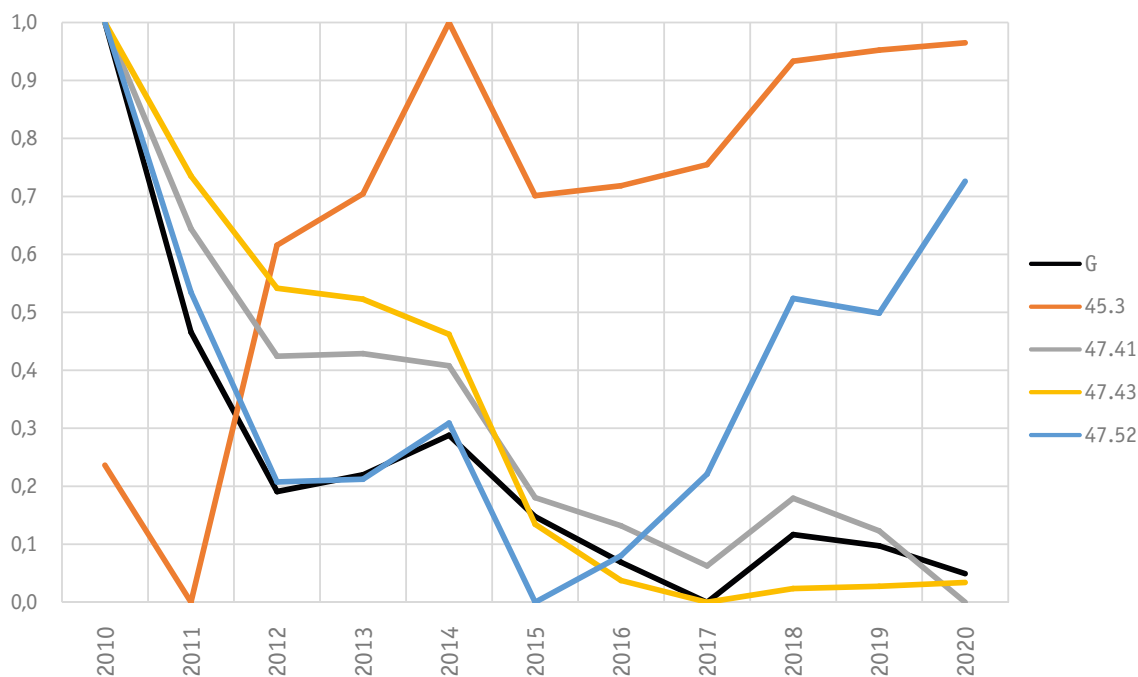

Рис. D7.4. Нормалізовані значення зайнятості у суб'єктів мікробізнесу у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

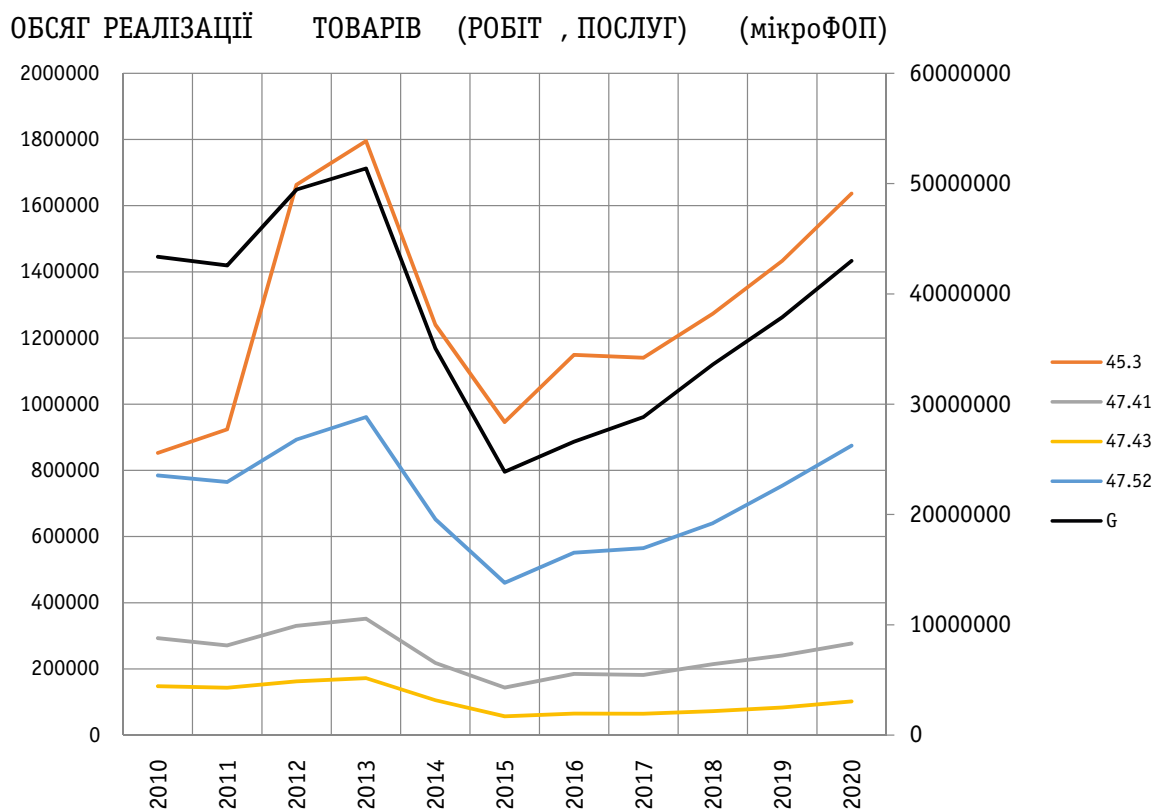

Рис. D7.5. Обсяг реалізації товарів (робіт, послуг) у суб'єктів мікробізнесу у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

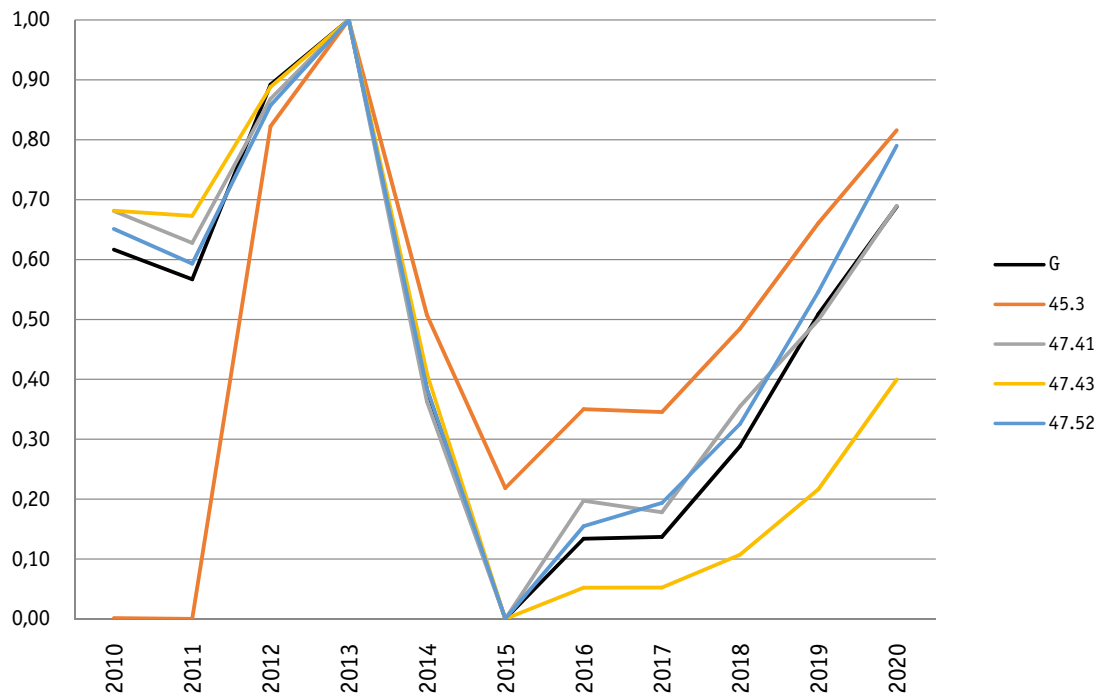

Рис. D7.6. Нормалізоване значення обсягу реалізації товарів (робіт, послуг) у суб'єктів мікробізнесу у групах, визначених за видами діяльності згідно з КВЕД:2010

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ксенія Ляпіна

експерт, член Ради з питань сприяння розвитку малого підприємництва
при Президентові України

Дмитро Ляпін

заслужений економіст України, к.т.н.,
радник президента Торгово-промислової палати України з питань
малого бізнесу та дерегуляції

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ**